31677

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL YAPI VE SOSYAL DEĞİŞME XXX BİLİM DALI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

SOSYOLOJİK AÇIDAN EVLİLİK VE ALTUNKENT KASABASI ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Güngör SOYDAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Burhan BALOĞLU

İstanbul 1994

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR IV
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYOLOJİK AÇIDAN EVLİLİK 3
I - EVLİLİĞİN TANIMI 4
II - SOSYAL OLAY VE SOSYAL OLGU OLARAK EVLİLİK 5
III- EVLİLİK ÇEŞİTLERİ 8
A-AKRABA EVLİLİĞİ 8
1-Yakın Akraba Evliliği 9
a- Paralel Kuzen Evliliği 10
b- Çapraz Kuzen Evliliği 10
2-Uzak Akraba Evliliği 10
a-Baldızla Evlilik 10
b-Kayın Biraderle Evlilik 11
B- SOSYAL ÇEVREYE GÖRE EVLİLİK 11
1- Grup İçi Evlilik 11
2- Grup Dışı Evlilik 12
C- EŞ SAYISINA GÖRE EVLİLİK 12
1- Tek Eşle Evlilik 12
2- Çok Eşle Evlilik 13
a- Çok Erkekle Evlilik 13
b- Çok Kadınla Evlilik 14
D- DİĞER EVLİLİK ÇEŞİTLERİ 15
1- Hizmet Karşılığı Evlilik 15
2- Beşik Kertmesi 15
3- Kız Kaçırma 16
E- HUKUKİ AÇIDAN EVLİLİK 16

İKİNCİ BÖLÜM
ALTUNKENT KASABASI İLE İLGİLİ TATBİKİ
BİR ARAŞTIRMA....18
I- GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE EVLİLİK ADETLERİNİN
GENEL GÖRÜNÜMÜ.... 19
A- TÜRKİYE'DE EVLİLİK KURUMU....19
B- TÜRKİYE'DE EVLİLİK ADETLERİ....26
1- Eş seçimi....26
2- Söz kesme.... 27
3- Kalın- Başlık- Mehr....29
4- Nişan.... 30
5- Evlilik Hazırlıkları....31
6- Gelin Hamamı....32
7- Kına gecesi.... 33
8- Nikâh.... 33
9- Gayret Kuşağı.... 34
10- Düğün....34

II-ALTUNKENT KASABASI ÖRNEĞİ.... 36
A- KASABA HAKKINDA GENEL BİLGİLER....36
1- Kasabanın Adı....36
2- Coğrafi Yapısı.... 36
3- Tarihî.... 36
4- Yerleşme Düzeni ve Nüfusu.... 36
5- Geçim Kaynakları.... 37
6- Sağlık.... 37
7- Eğitim-Öğretim....37
8- Ulaşım.... 38
9- Göç....38
10- Çevre Köylerle İlişkiler....38

11- Dayanışma 38
12- Siyaset 39
13- Halkın Ziyaret Ettiği Yerler 39
14- Esnaf ve Sanatkârlar 39
15- Alış-Veriş Yaptıkları Pazarlar 39

B- ALTUNKENT'TE EVLİLİK ADETLERİ 40
1- Eş Seçimi 40
2- Söz Kesme 40
3- Başlık 41
4- Nişan 41
5- Beh 42
6- Sağdıç Töreni 43
7- Davet 43
8- Kına Gecesi 44
9- Gayret Kuşağı 44
10- Düğün 44

C- ANKET SONUÇLARI 46
1- Anketin Amacı 46
2- Yöntemi,Uygulaması ve Varsayımlar 47
3- Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi 47
a- Denekler Hakkında Bilgiler 47
b- Eş Seçimi 51
c- Evlilik Hazırlıkları ve Adetler 54

SONUÇ 62
KAYNAKÇA 64
EKLER 69

KISALTMALAR

A.A.K.	: Aile Araştırma Kurumu
a.g.e.	: adı geçen eser
A.Ü.D.T.C.F.	: Atatürk Üniversitesi Dil,Tarih ve Coğrafya Fakültesi
A.Y.	: Aile Yazıları
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
D.P.T.	: Devlet Planlama Teşkilatı
E.A.Ü.	: Eskişehir Anadolu Üniversitesi
İ.Ü.E.F.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İ.Ü.İ.F.	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
K.B.	: Kültür Bakanlığı
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
S.K.	: Sosyoloji Konferansları
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
T.K.H.V.	: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı
t.s.	: Tarihsiz

GİRİŞ

Evlilik kurumu, toplumun en önemli kurumlarından biridir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini ve fonksiyonlarını sürdürmektedir.

Tezimize, evliliğin ne olduğunu incelemekle başlıyoruz. Sosyal olay ve sosyal olgu olarak evliliğin önemini, özelliklerini ve fonksiyonlarını genel olarak açıkladık. Sonra, evlilik çeşitlerini, akraba evliliği, çevreye göre evlilik, eş sayısına göre evlilik, diğer evlilik çeşitleri ve hukuki açıdan evlilik altbaşlıkları ile incelemiş bulunuyoruz.

Akraba evliliğinin nedenlerini ve ne tür uygulamalarının bulunduğunu yazdık. Bunlardan yaygın olarak uygulananları olan, aralarında kan bağı bulunanların evliliği, ki; bunlar parelel kuzen ve çapraz kuzen evlilikleridir. Aralarında kan bağı bulunmayanlar ise, baldız ve kayınbiraderle yapılan evliliklerdir.

Sosyal çevreye göre evlilik konusunda, kişinin eşini kendi bulunduğu topluluk içinden seçtiği, gurup içi evlilik ve kendi bulunduğu topluluk dışından seçtiği gurup dışı evlilik olarak açıkladık.

Eş sayısına göre evlilikler; tek eşle ve çok eşle yapılmaktadır. Çok eşli evliliklerin en yaygın olanı bir erkeğin birden fazla kadınla evliliğidir. Bazı yerlerde bir kadının, birden fazla erkekle evliliği de görülmektedir.

Diğer evlilik çeşitleri olarak, belli bir hizmet karşılığı evlenme, çocukları beşikte iken beşik kertmesi yaparak evlendirme ve kız kaçırarak yapılan evlilikleri açıkladık.

Hukuki açıdan evlilikte ise, toplumumuzda nikah konusunda görülen farklı uygulamaları yazdık.

İkinci bölümde, Altunkent kasabası ile ilgili tatbiki araştırma yer almaktadır. Bu bölümde Türkiye'de evlilik kurumu ve adetlerini genel olarak yazdık. Türkiye'de evlilik kurumunun bugunkü durumunu genel olarak açıkladık. Burada, evlilik kurumunun kuruluşu, evlilik ilişkileri, aile bireyleri arasındaki ilişkiler ve dış şartların evlilik kurumuna olan etkilerini genel ola-

rak inceledik.

Türkiye'de evlilik adetlerini ayrıntılarıyla açıkladık. Eş seçimini etkileyen faktörler, söz kesme olayında yapılanlar, kalın - başlık - mehrin toplumdaki uygulanışı, nişanın yapılışı, evlilik hazırlıklarında yapılanlar, gelin hamamı, kına gecesi eğlencesi, nikah, gayret kuşağının amacı, uygulanışı ve düğünün nasıl yapıldığı konusundaki uygulamaları adetler çerçevesinde inceledik.

Altunkent kasabası örneğimizde, genel olarak Altunkent'in adı, coğrafi yapısı, tarihi, yerleşme düzeni, nüfusu, geçim kaynakları, sağlık, eğitim-öğretim, ulaşım, göç, çevre köylerle ilişkiler, köylü arasındaki dayanışma, halkın ziyaret ettiği yerler, esnaf ve sanatkârları ve alış - veriş yaptıkları pazarları açıkladık.

Bu kasabadaki evlilik adetlerini yazdıktan sonra, Türkiye genelindeki adetlerle olan farklılık veya benzerlikleri belirttik. Türkiye genelindeki evlilik adetlerinden farklı olarak gördüğümüz beh töreni, sağdıç töreni ve davet olayını açıkladık.

Bu kasaba, toplumumuzdaki evlenme adetlerini yansıtabileceği düşüncesiyle örnek birim olarak seçilmiştir. Görevimiz nedeniyle Altunkent kasabasında bulunuşumuz kasabayı, kasaba halkını ve evlenme adetlerini yakından tanımamızı sağlamıştır.

Anket yaptığımız deneklerle görüşmelerimizde onların evlenmeden önce, evlenirken ve evlendikten sonraki evlilik adetlerini öğrendik. Evlilik hazırlıklarını, düğünlerini, vs. yakından izledik.

Anketimizin amacı, yöntemi, uygulaması, varsayımlarımızdan sonra anket sonuçlarımızın değerlendirilişini açıkladık. Önce deneklerimiz hakkında genel bilgiler verdik. Eş seçimini etkileyen faktörleri, evlilik hazırlıkları ve adetleriyle ilgili anket sonuçlarımızı açıklayarak yazdık.

BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYOLOJİK AÇIDAN EVLİLİK

I. EVLİLİĞİN TANIMI

Evlilik, bir erkekle bir kadının, bir nikâhla birleşmesidir. Bu birleşme, bir sözleşmeyle olur. Bu sözleşmeyle aile kurularak erkek ve kadın arasında bir takım haklar oluşur ve bunların birbirlerinden meşru surette istifadeleri mümkün olur (1).

Evlilik ,bir erkekle bir kadının bir ev ya da aile birimi kurmalarının yanında; bunun toplum tarafından kabul edilmesi ve çeşitli yaptırımlara bağlanmasını (2) gerektirir.

Nikâh, evlenecek her iki tarafın evliliği uygun bularak sözleşmeleri olmaktadır. Bu da, evliliği kesin kayıtlara bağlamaktadır. Sadece kişilerin değil, toplumun da uygun bulması gereklidir

Aile toplumun direği, evlilik de ailenin temelini oluşturur (3). Evliliğin direği nikâhtır. Nikâhın da temelini niyet oluşturur.

Evlilik, erkek ve kadının bir araya getirilmesi olayı gibi görünse de, bu birleşmenin; din, ahlâk, hukuk, örf ve âdet gibi, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik pek çok olgunun bir araya gelmesiyle gerçekleşir. Evliliğin sosyo-ekonomik boyutu onun güçlü bir hukukî sözleşmeye dayanmasını zorunlu kılmaktadır. Eşler arasında doğal olarak mal birliği meydana getirmiyorsa da, evlilik kurumu çeşitli haklar bakımından eşlerin hem ekonomik hem de cinsel olarak birbirlerinden faydalanmalarını meşrulaştırmaktadır. Bu meşrulaşma da toplumun örf, âdet ve hukukî normlarına göre olmasını zorunlu kılar. Evlilikte özellikle âdetlerin bu yüzden önemi büyüktür. Çünkü evliliğin meşruluğu, içinde bulunulan toplumun bu birleşmeyi bilmesi için gerekli şartların yerine getirilmesiyle gerçekleşir.

---

1. *Ö. Nasuhi BİLMEN, **Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu,** İstanbul 1985, C.2 , s.5.*
2. *Özer OZANKAYA, **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü,** Ankara 1975, s.44.*
3. *Kemal ÇAKMAKLI, **Evlilik ve Genç İnsan Açıkoturumu,** Ankara 1991, s. 34.*

II. SOSYAL OLAY VE SOSYAL OLGU OLARAK EVLİLİK

Evlilik kurumu toplumun en temel kurumlarından biridir. Bu özelliğini tarih boyunca bütün değişmelere rağmen korumuştur. Bütün toplumlarda, farklı kültürler içinde kendine özgü biçimleri ile tezahür etmekte olan evlilik kurumu temelde aynıdır ve aynı amaca hizmet etmektedir.

Evlilik, yalnızca eşlerin cinsi birleşmesi değildir. Kanun ve âdetler, erkek ve kadına karşılıklı davranış ve hareketler bütününü emreder. Bu kurallara yan çizenler "umumî efkâr"ın sert tepkisi ile karşılaşırlar. Evlilik, aile tipleri ve aile münasebetleri inanılmayacak kadar çok karışıktır (4). Evlilik, çoğu toplumda evlenen çiftten çok birbirine bağlanan iki akrabalık gurubunu ilgilendirir (5). Birbirine bağlanan iki ayrı aile grubu kendi aralarında sosyal ve ekonomik ilişkiler kurup geliştirebilmektedirler. Bu da evliliğin en önemli sonuçlarından biridir.

Evlilik kurumu olan aile, erkek ve kadın arasında iş bölümü ve iş birliği, kısaca rol başkalaşımı sağlar. Bu da, çocukların bakım ve yetiştirilmesi, kültür birikiminin kuşaktan kaşağa aktarılması ve kadın-erkek cinsel ilişkilerinin, toplum tarafından onaylanmasını sağlar (6). Aynı zamanda, aile, çocuğun fiziki ve psikolojik gelişimini ve sosyalleşmesini sağladığı gibi, eğitim ve öğretiminde de önemli konumunu korumaktadır (7). Çocuğun eğitiminde özellikle ilk yaşlarda yemek, tuvalet gibi davranışlar kazanması, başkalarıyla iletişim kurmasını geliştirmesini aile ortamı sağlar. Ailenin en esaslı görevi olan çocuğun yetiştirilmesi, başka hiç bir müessese tarafından yapılamamaktadır (8). Fakat, insanlar üzerine egemenlik kuran iletişim çağı, ailenin

---

4. *M. MAUSS, Paul FOUCONNET, "Sosyoloji," çev. Ümid MERİÇ, **Sosyoloji Dergisi**, S. 21-22, İstanbul 1970, s. 147.*
5. *C. WELLS, **Antropolojik Açısından İnsan ve Dünyası**, çev: Bozkurt Güvenç, İstanbul 1984, s. 103.*
6. *a.g.e., s. 86-87.*
7. *Recep KIRIKÇI, **Abderi'nin Eğitim Düşüncesi**, İstanbul 1992, s. 89.*
8. *Hans FREYER, **Sosyolojiye Giriş**, çev: Nermin Abadan, Ankara1957, s. 181.*

çocuğu sosyalleştirme etkisini azaltmakta ve bu işleri uzman eğitim kurumları, kitle iletişim araçları ve bilgisayarların üstlenmesine neden olmaktadır (9). Günümüzde her ne kadar çocuğun eğitiminde uzmanlaşmış kurumlar söz sahibi olmuşlarsada özellikle çocuğun bu ilk yıllarında ailenin önemi hiç azalmamıştır.

Evlilik, belirli davranış şekilleri göstermesi açısından sosyal bir olaydır. Evlilik kurumu tarihî bir süreç içinde çeşitli merhalelerden geçerek sürekliliğini koruması nedeniyle sosyal bir olgudur.

İnsanî olayların tamamı sosyal olaydır (10). Ferdin hazır bulduğu ve çok defa eğitim yoluyla öğrendiği bütün düşünce ve hareket tarzları sosyaldır (11). Ferd sosyal ilişkilere ilk olarak aile kurumunda girer (12). Aile kurumu, çocuğu topluma hazırlayan, ona ilk toplumsal davranışları öğreten toplum içinde kendi konumunu öğrenmesini sağlayan önemli bir işleve sahiptir. Çocuğu topluma hazırlarken onu bütün tehlikelerden korur, her türlü şefkat ve sevgi ortamını sağlar.

Evlilik cinsler arası, yani kadın ve erkek arasındaki, beden, duygu, düşünce yanları olan bir ilişki, bir alış-veriştir (13). Aile kurumu, insanı mutlu etmek içindir. Amaç, insanın kişiliğini ve insanlığını gerçekleştirmesidir. Bunun için de bilgiye çok ihtiyaç vardır (14). Aile kurumunun amacı, mutluluk olunca, insanın mutluluğu için özellikle eşlerin birbirlerine karşı olan sorumluluklarını iyi bilmeleri ve uygulamaları ile gercekleşir. Bunun için de iyi bir eğitim gereklidir.

---

*9. Barlas TOLAN, "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru", **A. Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme**, Ankara 1991, s. 501.*

*10. Emile DURKHEIM, **Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları**, çev. Celal Bali Akal, İstanbul 1985, s. 41.*

11. MAUSS - FOUCONNET, a.g.e., s. 151.

*12. Amiran Kurtkan BİLGİSEVEN, **Genel Sosyoloji**, İstanbul 1982, s. 263*

*13. Haluk ÖZBAY, **Evlilik ve Genç İnsan Açıkoturum**, Ankara 1991, s . 42..*

*14. Hasan ONAT, **Evlilik ve Genç İnsan Açıkoturum**, Ankara 1991, s. 46.*

Saptansın veya saptanmasın fertler üzerinde bir dış baskı uygulayan her yapma biçimi sosyal olgudur. Aynı zamanda, sosyal olgu, fertlerin görüşlerinden bağımsız kendine özgü bir varlığı olan ve belirli bir toplum sahasında genel olan her şeydir (15).

Evlilik kurumu da, fertler üzerine bir dış baskı uygulamaktadır. Aynı zamanda fertlerin görüşlerinden bağımsız kendine özgü bir varlığı vardır. Bütün toplumlarda da genel olarak uygulanan, bir olgudur.

Evlilik kurumu, her zaman aynı niteliği ile tezahür eden genel bir kavram olmayıp, tarihen gelişen ve değişen somut bir kategoridir (16).

Topumbilim bize, ferdî ahlâkın topluluğun ahlâkına bağlı olduğunu ve asıl meselenin de bir insan topluluğunun şu veya bu üyesini yükseltmek değil topluluğun kendisini yükseltmek olduğu gerçeğini düşünmeye çağrıyor (17). Toplum ahlakını yükseltmek için de topluma yararlı kişilerin yetiştirilmesi önemlidir. Eğitim ve öğretim insan hayatının her safhasında var oduğundan, ilk yıllardan başlayarak sonuna kadar bu süreç durmaksızın, aksatılmaksızın sürdürülmelidir. Çeşitli aksaklıklar toplumda yozlaşmalara, bozulmalara yol açacaktır. Bu da fertlerin ve toplumun pekçok psikolojik, sosyal ve ekonomik problemlerle karşılaşmasına yol açar. Sonuçta, bunların üstesinden gelinmesi güç bir duruma düşmek kaçınılmaz olur. Toplumu yükseltmek için ferdin toplum için, üstüne düşen görevleri yerine getirmesi gerekmektedir.

Evliliğin sona erdirilmesi olayı, bütün çağ ve kültür çevrelerinde görülmektedir (18). Çoğu toplumda evliliğin sona erdirilmesi hoş karşılanmaz, bazı toplumlarda ise imkansızdır. Yine de başarısız evliliklerin sona erdiril-

---

15. E. DURKHEİM, a.g.e., s. 49-50.

*16.Tahir ÇAĞATAY, "Modern Aile ve Sosyal Problemleri", **A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme,** Ankara 1991, s. 112.*

*17. Albert BAYET, **Bilim Ahlakı,** çev. Vedat Günyol, İstanbul 1982, s. 92.*

18. T. ÇAĞATAY, a.g.e., s. 123.

mesi ile ilgili bir takım yollar vardır. Evlilikte uyumu bozabilecek çok çeşitli nedenler olabilmektedir. Evliliğin sona erdirilmesinin en yaygın nedenleri, kötü davranma, terk, aldatma ve bazen de akrabalardan kaynaklanan davranışlar olmaktadır (19).

Evlilik sona erdirilirken de eşlerin başlangıçtaki gibi anlaşarak sonuca karar vermeleri en uygun yoldur. Başkalarından kaynaklanan problemlere fazla önem verilmemelididir. Ancak, evliliğin sona erdirilmesi her zaman istenildiği gibi olmamaktadır. Bundan dolayı, hukukî bazı kurallar devreye girerek olaya müdehale etmektedir. Eşlerin birbirlerinden karşılıklı haklarını, yasal yollarla almaları yine de önemlidir. Çünkü, başlangıçta dediğimiz gibi, evlilik kurumunun sosyal, ekonomik ve hukukî bağlayıcılığı vardır.

III- EVLİLİK ÇEŞİTLERİ

A. AKRABA EVLİLİĞİ

Aralarında kanbağı veya çeşitli evlilik bağları ile birbirlerine akraba olan kişilerin evlilikleri akraba evliliği olmaktadır. Bu tür evliliklerin bazıları, evlilik yasağı (fücur=incest)na girer, bazıları ise evlilik yasağına girmez. Genellikle, malın ve servetin akraba dışına çıkmaması düşüncesi ile yapılır ve teşvik edilir.

Kur'an'da evliliği yasak olan akrabalar şunlardır: Anne, kız kardeş, hala, teyze, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları. Buraya kadar yedi mahrem, nesep cihetiyle mahremdir. Nesep cihetiyle mahrem olan, süt cihetiyle de mahrem olduğundan, süt anne, süt kız kardeş, süt kızlar, süt halalar, süt teyzeler, süt birader ve kızları da nesep hükümlerine dahildir. Ayrıca kayın valideler, üvey kızlar, oğulların karıları ve iki kız kardeşi birlikte almak (20) da evlilik yasağına girer.

---

19. C. WELLS, a.g.e., s. 109, 110.

*20. H. Basri ÇANTAY, **Kur'an-ı Hakim ve Meali-i Kerim**, İstanbul 1985, (Nisa:23), s.123.*

Bazı dini gruplar ve sosyal sınıflarda da evlenme yasakları bulunmaktadır. Katoliğin yine bir katolikle, aristokratın yine bir aristokratla, belli bir kast sistemine mensup kişinin yine kendi grubundan biriyle evlenmesi gibi (21). Bunların kendi grupları dışından biriyle evlenmeleri yasaktır. Müslümanlar da putperestlerle evlenmez, müslüman olmayan, fakat Tanrı'ya inanan toplumlardan kız alır, fakat kız vermez.

Akraba evliliklerinin en önemli nedenleri, töreler ve yakın çevrenin zorlaması (22) yanında; bir çok köyde, köy halkının çoğunlukla birbirleriyle akraba olmaları nedeniyle, evlenmeler de kaçınılmaz olmaktadır (23).

Akraba evliliğinin temelinde servetin akrabalar dışına çıkmaması düşüncesi yatar. Bununla birlikte, kendi örf ve âdetlerini bilen; çocukluğu, huyu ve kişiliği bilinen kızın alınması isteği de etkili olmaktadır. Yaşlanınca el kızı değil kendi akraba çevresinden olan bir kişinin aile büyüklerini daha iyi bakacağı düşüncesi diğer sebeplerdir.

1. Yakın Akraba Evliliği

Kan bağıyla birbirine akraba olan kişilerin evliliğidir. Kardeş çocukları arasında olan evliliklerdir. Bu tür evlilikler, evlilik yasağına girmez.

Birinci derece akraba evliliği; kardeş çocukları arasında olan evliliklerdir. İkinci derece ise kardeş torunları arasında olanlardır (24).

---

21. *Birsen GÖKÇE, "Evlilik Kurumuna sosyolojik Bir Yaklaşım" **A. Y. 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri,** Ankara 1991, s.388.*
22. *Nuran HORTAÇSU, "Evlilik ve Boşanmanın Nedenlerine Verilen Önemi Etkileyen Faktörler Olarak Değerlendirme Yaklaşımı, Cinsiyet ve Medeni Durum", **Aile ve Toplum**, C. 1, S.1, s. 101, Ankara 1991.*
23. *Mahmut TEZCAN, "Kırsal Topluluklarımızda Tercihli Evlilik Tiplerinin İşlevsel Çözümlenişi" **A. Y. 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri,** Ankara 1991, s.363.*
24. *Nazan BİLGEL-Necla OKAN-Hamdi AYTEKİN-Özdemir GÜLEŞEN, "Gemlik Yukarı Hamidiye Mahallesi'nde Akraba Evlilikleri", **Aile ve Toplum,** C. 1, S. 1, s.96, Ankara 1991.*

Kardeş çocukları arsındaki evlilik son dönemlere kadar büyük ölçüde yaygındı. Bu gün kırsal yörelerde var olan bu evlilik çeşidi büyük ölçüde malın bölünmemesi ve yakın akrabalar dışına çıkmaması için yapılmaktadır. Bu evlilik çeşiti paralel kuzen ve çapraz kuzenler arasında yapılmaktadır.

a- Paralel Kuzen Evliliği

Aynı cinsten olan kardeş çocuklarının evliliği olmaktadır. Amca oğlu ile amca kızı veya teyze oğlu ile dayı kızı arasında olan evliliklerdir (25).

b- Çapraz Kuzen Evliliği

Ayrı cinsten kardeşlerin çocukların arasında olan evliliktir. Dayı oğlu ile hala kızı veya hala oğlu ile dayı kızı arasında olan evliliklerdir (26).

2. Uzak Akraba Evliliği

Aralarında kan bağı olmayan fakat çeşitli evliliklerle birbirlerine akraba olan kişilerin evlilikleridir.

Uzak akraba evliliklerinde kan bağı bulunmamakla birlikte, evlilikler sonucu aralarında akrabalık kurulan kişilerin çeşitli nedenlerden ötürü evlenmeleridir. Bu çeşit evlilikler çoğunlukla içinde bulundukları toplumun ve ailelerin baskısı ile olmaktadır.

a- Baldızla Evlenme

Erkeğin eşi öldükten sonra, eşinin kız kardeşi ile evlenmesidir. "Bazen dul baldızın ihtiyaçlarını sağlamak kayının görevi sayıldığından bu tür evli-

---

25. M. TEZCAN, a.g.e., s.364

26. a.g.e., s.364.

lik yapılır (27). " İki kız kardeşi birlikte almak (28) ise evlilik yasağına girer.

Baldızla evlenmenin başlıca nedeni, var olan çocukların yabancı bir üvey anne elinde değil de teyzeleri gibi yakın kişi tarafından bakılmalarını temin etmek içindir. Bir de çeyizin, malın yabancıya gitmemesi ve akrabalık bağının kopmaması için teşvik edilen bir evlilik çeşididir.

b-Kayın Biraderle Evlenme

Kadının, ölen kocasının kardeşi ile evlenmesidir. Kayın birader evli ise, yengesini kuma olarak alması çocukların bakımını güvence altına almak ve aile malının dağılmasını önlemek içindir. Bu evlilik biçiminde gelinin aile dışına çıkmasını istemeyen kayınvalide ve kayınbaba, bekâr olan kayın biraderle de evlenmeyi sağlayabilir. Evlilik iç bünyesinde sorunlu olsa da aile ve çevre baskısı ile yürütülmektedir. Günümüzde örnekleri görülen bu evlilik biçiminde ailenin kendi iç bünyesinde büyük problemler olduğu görülmektedir. Bunların en önemlisi eşler arasındaki ikili ilişkide kendini göstermektedir.

B.SOSYAL ÇEVREYE GÖRE EVLİLİK

Grup içi ve grup dışı olmak üzere iki çeşit olarak görülmektedır.

1- Grup İçi Evlenme

Akrabalık, sosyal sınıf, din, kast ve millet gibi kişilerin üyesi bulunduğu topluluktan eş seçerek evlenmesidir. Bu tür evliliklerin yapılmasının başlıca nedenleri; grubun düzeninin, prestijinin ve statüsünün korunduğu inancıdır (29). Grup içi evlilik, görüldüğü gibi kapalı toplumlar için söz konusu olan

---

*27. H. Ziya ÜLKEN, **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul 1969, s.189.*

28. H.B. ÇANTAY, a.g.e., s. 123.

29. GÖKÇE, a.g.e., s: 387.

evlilik çeşididir. Eşlerin daha iyi anlaşabileceği, ailelerin daha yakın iletişim kurabileceği var olan düzenin aynı şekil de sürdürülmesi, bu evlilik biçimini teşvik eden önemli nedenlerdir. Bu nedenle dışa kız vermeme bir çok toplumda yaygın bir uygulama olarak kendini göstermektedir.

Avrupanın soylu aileleri, yakın zamanlara kadar kendi sınıflarından olan kişilerle evlenme uygulamasını sürdürmüşlerdir (30). Bizim toplumumuzda çerkezlerin, abazaların diğer bazı grupların son zamanlara kadar kendileri dışında kimselere kız vermeme ve almama gibi uygulamaları süre gelmiştir. Bunda da en büyür etken, âdet ve ananelerindeki bazı farklılıklardır. Günümüzde özellikle büyük şehirlerde bu gibi uygulamalar ortadan kalkmıştır. Böylelikle, değişik kökenli bir çok kişi var olan kültürel ortamda yeni evlilikler yaparak kaynaşmaktadır.

2- Grup Dışı Evlenme

Değişik sosyal gruplar arasında eş alıp verme şekliyle olan evliliklerdir. Böylece toplumun çeşitli grupları arasında haberleşme ve işbirliği imkanları artmakta, çatışmalar ve farklı uygulamalar ise azalmaktadır (31).

C. EŞ SAYISINA GÖRE EVLİLİK

Tek eşli ve çok eşli olarak iki çeşittir. Değişik toplumlarda hem anlayış, hem de uygulama olarak çok farklılıklar görülmektedir.

1-Tek Eşle Evlilik

Bir erkek ve bir kadının evliliği olmaktadır (32). Evliliklerin büyük ço-

---

30. Callvin WELLS, a.g.e.. s. 102.

31. B. GÖKÇE, a.g.e., s. 387.

*32. Aygen ERDENTUĞ, "Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri", **A.Y.I Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, Ankara 1991, s.326 ve B. Gökçe, a.g.e., s. 388.*

ğunluğu tek eşle olmaktadır. Eski devirlerde, çok eşle evliliğin yaygın olduğu iddiası doğrulanamamıştır. Çoğu toplumda, evliliklerin yüzde doksandokuzu tek eşle yapılmaktadır (33).

Evliliklerin, tek eşle olması, eşler arasında daha iyi iletişim kurulmasını, daha sağlıklı bir aile yapısının oluşmasını sağlar. Çocukların eğitimi, eşlerin birbirlerinin haklarını daha iyi koruması tek eşle evliliği önemli kılmaktatır.

2- Çok Eşle Evlilik

Bu tür evlilikler, genellikle bir erkeğin birkaç kadınla veya yaygın olmamakla beraber bir kadının birkaç erkekle evlenmesi şeklinde görülmektedir.

Grup evliliği, birden çok erkekle birden çok kadının evlenmesi ve grubun içinde serbestçe eşlerin değiştirilmesi olmaktadır. Fakat hiçbir toplumda bu uygulama örneğine rastlanmamıştır (34). Bu gün İskandinav ülkelerinde denenmektedir (35).

Evlilikte asıl olan, cinsel ilişkiyi düzenlemek ve çocuklara meşruluk kazandırmak olduğundan, çok kadınla evlilik dışındaki çok eşle evlilikler nesep karışıklıklarına yol açmaktadır. Aynı zamanda çocukların eğitiminde problemler olur. Kadın ve erkek karşılıklı haklarını korumada çeşitli güçlüklerle karşılaşırlar.

a. Çok Erkekle Evlilik

Bir kadının, birden çok erkekle evlenmesi olayıdır (36). Yaygın olmamakla birlikte, Hindistan'da Todo ve Naya, Polenezya'da Marquesas kabile-

---

*33. Mehmet ERÖZ, **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, İstanbul 1982, s.66.*

34. C. WELLS, a.g.e., s. 93.

35. B.GÖKÇE, a.g.e., s.38

36. A. ERDENTUĞ, a.g.e., s. 326.

lerinde, Tibet'te, Polar eskimolarında ve bazı Afrika'lı topluluklarda görülmektedir (37).

Kadınlar, çok erkekle evlediklerinde, doğacak çocukların babaları belirsiz olacaktır. Bu nedenle Todo'larda babalık fizyolojik değil, sosyal bir olgudur (38). Çok erkekle evliliğin kökeninde ekonomik bir neden de bulunmaktadır. Alınan eş bir kaç kişinin eşi olduğundan aynı aile fertlerinden oluşan grup birbirinden ayrılmamaktadır. Böylece toprağın bölünmesi önlenmektedir. Diğer bir neden de kadın sayısındaki azlık olmaktadır.

b- Çok Kadınla Evlilik

Bir erkeğin birden çok kadınla evlenmesidir (39). Çok karılılık, tek eşliliğe kıyasla toplumda daha önemli bir yer kazanmaya sebeb olmaktadır. Özellikle, zengin ve nüfuzlu aileler de, çok kadınla evlilik, ailenin prestijini koruduğu inancı hakimdir (40).

Çoğu yerde çok kadınla evlilik sosyal saygınlığı yükseltir. Birinci eş, kocasını kendisine evde ve tarlada yardımcı olacak bir yoldaş alması için zorlayabilir. Çoğunlukla ikinci eş, ya birinci eş tarafından seçilir veya en azından onayı alınır (41).

"Çok kadınla evlenmenin sebebleri, çok çocuk sahibi olmak; servet,siyasi kudret, ve sosyal itibar edinme, kadınların işgücünden faydalanma arzusu (42)" dur.

---

*37. S.Veyis ÖRNEK, **Etnoloji Sözlüğü**, A.Ü.D.T.C.F., Ankara 1971, s. 61 ve B. GÖKÇE, a.g.e., s. 390.*

38. C. WELLS, a.g.e., s. 92.

39. A. ERDENTUĞ, a.g.e., s. 326.

40. B. GÖKÇE, a.g.e., s. 390.

41. C.WELLS, a.g.e., ss. 90-91.

42. M. ERÖZ, a.g.e., s. 66.

İslam dini zorunlu ve bazı özel durumlarda çok kadınla evliliğe izin vermektedir. Ancak erkeğin kadınlara karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesini şart koşar. Erkeğin, kadınlara karşı sorumlulukların yerine getirmesinin çok güç olacağını söyleyerek tek eşle yaşamalarını salık verir.

D. DİĞER EVLİLİK ÇEŞİTLERİ

1- Hizmet Karşılığı Evlenme

Erkek kızın ailesine başlık veremeyecek durumda ise, kızın ailesinin yanında belli bir süre çalışır. Çalışkanlığını ispat ederse evlenir (43).

Özellikle, toprağı çok ve zengin aileler, erkek çocukları da yoksa, kızlarını, çalışkan bir gence vermek istemeleri bu tür evliliğe neden olmaktadır. Günümüzde özellikle işçi olarak çalıştıkları iş yeri patronunun kızıyla evlenme şekli ile görülmektedir.

2- Beşik Kertmesi

Evlilikten ziyade ileride evlenmeleri için kundaktaki çocukların nişanlanması olayıdır. Evlilik çeşidi olarak saymamızın nedeni, bu çocuklara müstakbel evli gözü ile bakılmasıdır.

Beşiklerin kenarına bir işaret konulması nedeni ile "beşik kertmesi" denir. Dede korkut hikâyelerinde de bahs edilir (44). Beşik kertmesi günümüzün Türk toplumunda ortaya çıkardığı çeşitli problemler yüzünden yapılmamaktadır. Geçmişte büyük revaç gören bu uygulama eski önemini yitirmiştir.

---

43. S. V. ÖRNEK, a.g.e., s.109.

*44. M. ERÖZ. "Evlenme ve Düğün Töreni ile İlgili Türk Gelenekleri", **A.Y. 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri**, Ankara 1991, s. 302.*

3- Kız Kaçırma

Çoğunlukla, birbirleri ile evlenmek isteyen gençlerin evliliğine, ailelerinin karşı çıkması kaçma olayına neden olmaktadır. İstenen kızın ailesi kızını vermek istememesi ile ilgili bir ata sözümüz de vardır. "İsterim vermezsin, çalarım görmezsin". Sosyal statülerin farklılığı, aileler arasındaki eski anlaşmazlıklardan kaynaklanan nedenler sonucu da meydana gelmektedir.

Kız kaçırıldıktan sonra yaşlılar araya girer ve kalın kesilir (45). Erkeğin eşini kaçırması veya savaş ganimeti olarak elde etmesi tüm toplumlarda nadir olarak görülmektedir (46). Kaçma olayının, özellikle günümüzdeki temelinde yer alan olgu, gençlerin kararlarına büyüklerin müdahalesi ve onların yerine kararı kendilerinin vermek istemelerinden kaynaklanır.

E. HUKUKÎ AÇIDAN EVLİLİK

Evlilik, nüfusun medeni halinde değişiklik yapan bir olaydır. Günümüz Türkiyesi'nde, kanuni ve fiili olmak üzere iki şekilde görünmektedir (47). Daha önce de sözüne ettiğimiz gibi evlilik eşler arasında güçlü bir sözleşmeyi gerektirmektedir. Bu da nikâhla olur. Çünkü evliliğin hem sosyal, hem de ekonomik boyutu vardır. Eşlerin bu haklarını güvence altına alacak hukukî bir dayanağa gerek vardır.

"Evlenme akdinin yapılmasında; geçersiz evlenmelerin ortadan; nesep ilişkilerinin kurulmasında ve ortadan kaldırılmasında; veraset organlarının görev ve yetkilerinin belirlenmesinde ve daha başka birçok konuda, kamu gücünün aile hukuku ilişkilerine müdahale ettiğini ve kişilerin irade hürri-

---

45. a.g.e., s. 302.

46. C. WELLS, a.g.e., s. 93.

*47. Özer SERPER, " 1945-1960 Devresinde Türkiye'de Evlenmeler", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 25, İstanbul 1966, s. 105.*

yetlerine mutlak biçimde yer verilmediğini görmekteyiz (48)".

Ülkemizde ki uygulamaların çarpıklığı, hukukun toplumdan kopukluğu, toplum bünyesini gerçek anlamıyla anlayamaması ve toplumun kendi öz varlığından doğmamış olması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Kanunî evlilik olan belediye nikâhı ile, fiili evlilik, toplum tarafından zorunlu görülen dînî nikâhın birleştirilmesi için çeşitli çalışmalar gerekmektedir. Çünkü bir çok yöremizde resmî nikâh bir formalite olarak görülmekte ve önemsenmemektedir. Ancak, çocukların "okul çağı" gelince "resmi nikah" yaptıran evlilere çok sık raslanmaktadır. Diğer taraftan sadece dini nikahı olan kadınlar boşanma durumunda haklarını savunabilecek hukuki dayanaktan yoksun kalmaktadır. Zira yaptırım gücü olmayan bir sözleşme söz konusu olamaz.

---

*48. Rıza AYHAN, "Ailenin Hukuk Raporu", **Türkiye Aile Yıllığı**, Ankara 1990, s. 23.*

İKİNCİ BÖLÜM

ALTUNKENT KASABASI İLE İLGİLİ TATBİKİ ARAŞTIRMA

I-GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE EVLİLİK ADETLERİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

A. TÜRKİYE'DE EVLİLİK KURUMU

Türkiye'de evlilik kurumu, büyük çoğunlukla ataerkil olarak kurulmakta, sonra geniş aileden ayrılarak bağımsız bir aile olmaktadır. Bu nedenle aile biçimleri, belirli evrelerde değişiklikler göstermektedir (49). Türkiye'de yapılan evliliklerin büyük bir kısmı önce aynı çatı altına gelin getirme şeklinde görülmektedir. Daha sonra, eğer sırada diğer evlenecek erkek çocuk varsa veya iş dolayısıyla başka şehirlere göç etmek gerekiyorsa ayrılmalar söz konusu olmaktadır. Bundan dolayı evlilik kurumu değişik safhalardan geçmektedir.

Türkiye'de evli çiftlerin yaklaşık üçte biri birbiriyle akrabadır. Akraba olanların bir kısmı kardeş çocuklarıdır. Özellikle erkek kardeş çocukları birbirleriyle evlenmektedir (50). Eşi akraba olanların oranı kuruluştan beri çekirdek ailelerde en düşük, geniş ailelerde en yüksektir (51). Geniş aileler özellikle köylerde yaygın olması, evlenecek gençlerin tercihinin sınırlı olması, aynı zamanda anne ve babanın evleneceklerin tercihini belirlemeleri gibi nedenlere dayanmaktadır. Şehirlerde ise bu etkiler büyük ölçüde ortadan kalktığından, akraba dışı evlilikler daha yaygın olarak görülmektedir.

Türkiye'de evlenen kadın geldiği ailenin "malı"sayılır. Kendi ailesi ile ilişkisi çok azdır. Aynı durum, İran'da da vardır (52). Bu anlayış, köyden şehre doğru gidildikçe etkinliğini yitirmektedir.

---

*49. S. TİMUR, **Türkiye'de Aile Yapısı**, Ankara 1972, s. 118.*

50. a.g.e., s. 77.

51. a.g.e., s. 79.

*52. Aygen ERDENTUĞ, "Türkiye, İran ve Pakistan'da Geleneksel Köy Ailesinin Özellikleri, **A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme**, Ankara 1991, s. 230.*

Toplumumuzda,"tercihli" evliliklerin sayısı azalmakta ve aile sistemi bazen eşin hür bir seçimine bazen iki taraflı bir andogamiye doğru değişmektedir (53). Ailedeki roller ve otorite yapısı da değişime uğramakta, babanın otoritesinin yerini göreceli olarak eşitlikçi, aşırı uçlarda çocuk egemen aile tipleri almaktadır (54). Şehirleşme ve endüstrileşmeyle birlikte aileden bağımsız olarak gençler kendi kararlarını verebilmektedir. Tamamen bağımsız olmamakla birlikte, bu konuda eskiye oranla büyük farklılıklar olmuştur. Aile içindeki bu roller ve ilişkilerde de bu farklılıklar gözlenmektedir. Eşlerin birlikte karar vermesi ve çocukların kararlarda etkili olmaları söz konusu olmaktadır.

Bizde aileler, koruyucu ailedir. Korurken de baskı yapıyorlar. Aşırı korunduğundan insanlarımız sonuna kadar bağımlı kalıyorlar (55). Eğitim yoluyla yeni düşünce ve tutumlara sahip olan kişiler, davranışlarında, duygusal yönden bağımlı oldukları ailelerinin etkisinde kalıyorlar.

Anne-babaya saygılı olmak, mutlak itaat anlamına gelmez. Bunun ne dinde, ne de insanlıkta yeri vardır. Varoluşun kaçınılmaz sonucu, ferdin kendi kişiliğini bulması olduğundan, kimse onun adına karar veremez. Kimse onun adına hayatını yaşayamaz. Yaşamaya kalkıştığında yanlışlıklar ve baskıcı aile tipi ortaya çıkacaktır. Din unsuru, genç insanın kişiliğinin oluşmasında ve onun hayata sorumlu bir kişi olarak hazırlanmasında önemli bir fonksiyona sahiptir. Anne-babaya "üf" bile denilmeyecek, fakat anne-baba da, ferdin kişiliğine taahakküm edemez (56).

Toplumumuzun aile ve evlilik anlayışında, din unsurunun etkisi ön plandadır (57). Din, en yaşlı erkeğin önderliğindeki kapalı düzenini kuvvetlendirmiştir. İslâm dînînin kuruluşu tam tersi olmakla beraber, aile içindeki ge-

---

*53. D.P.T. , **Türk Aile Yapısı**, Ankara 1989, s. 440.*

54. B. TOLAN, a.g.e., s. 501.

*55. E. ATABEK, **Evlilik ve Genç İnsan Açıkoturum**, Ankara 1991, s. 33.*

56. H. ONAT, a.g.e., s. 15.

57. a.g.e., s. 15.

lişmesi aile reisi yararına olmuş, daima aile reisini kuvvetlendirecek tarafları şişirilmiş, kişi özgürlüğünü artıracak tarafları ise baskı altında tutulmuştur (58).

Bununla birlikte, dövülen çocuklar mutsuz olur. Bu ilerki yıllarda çocuğun psiko-sosyal yapısını olumsuz etkiler. Başarılı evlilik ilişkisi kurmasını engeller (59). Günümüzde anne-babalar, çocuk ve gençlerin, sosyal ve psikolojik sorunlarını çözememektedirler. Gençler kendilerini tanıyamamakta, sorunlarını çözmekte güçlük çekmektedirler (60). Sağlıklı bir kişilik gelişimi için iyi bir aile ve çevre ortamı gereklidir. Kendini tanıyamayan, sorunlarını çözemeyen gençlerin, karşılarındakileri tanıyabilmesi ve anlayabilmesi olanaksızdır. Evlilikte asıl önemli olan, iki insanın ve iki akraba grubunun karşılıklı saygı ve sevgiye dayalı ilişkileridir.

Endüstrileşme ile fertler, kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalmaktadır. Evlenmeden önceki safhada, kendilerinin açlığından, tokluğundan, üstünden başından bizzat sorumlu olduklarını bilmektedirler ve anababaya güvenmemektedirler (61). Bu durum kuşaklar arası ilişkilerde çatışmalara neden olmaktadır.

"Kuşakların karşıtlığı her çağda var olan bir olgudur ve böyle olması da kaçınılmazdır. Bu karşıtlık kimi dönemlerde açık çatışmaya dönüşür, ama çoğunlukla su yüzüne çıkmadan gizliden gizliye sürer gider (62)". Türkiye'de kuşaklar arası ilişkilerin değişimi, batı modelinin tersine dikey bir de-

---

58. *Ziya PAZYIN, **Türkiye'de Yerleşim Sorunları ve Bölgeler Arası Dengesizlikler**, Ankara t.s., s. 83-84.*

59. *Kemal ÇAKMAKLI, **Aileler İçin Sosyal Hizmet**, İstanbul 1991, s. 127.*

60. *Nilgün ÇELEBİ, "Genç ve Kültürel Bütünleşme", **A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme**, Ankara 1991, s. 392.*

61. *Hamide TOPÇUOĞLU, "Çeşitli Toplum ve Kültür Tipleri ve Boşanma Nedenleri", **A. Y.4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri**, Ankara 1991, s. 341.*

62. *Atalay YÖRÜKOĞLU, "Gençlik ve Yetişkinler", **A. Y. 3 Birey Kişilik ve Toplum**, Ankara 1990, s. 316.*

ğişim ekseni uyarınca olmamakta tersine, duygusal alanda büyük bir bağımlılık doğrultusunda olmaktadır. Toplumda meydana gelen değişmelere karşı tedirginlik duyan bireyler aileye daha sıkı biçimde bağlanmakta ve sığınmaktadır (63).

Diğer taraftan, toplumumuzda, kadın ve erkeğin statülerine ilişkin yargılar sosyo-ekonomek değişmeyle ortadan kalkmayışı, temelde cinsel rollerini ilgilendiren değer yargılarından kaynaklanmaktadır (64). Köyde, kız çocuğunun bir an evvel yerini bulmasını erken evlenmesini, değer sistemi ve kültür yapısı teşvik etmektedir. Namustur, ne olur ne olmaz düşüncesiyle bekletilmemelidir. Yaşlıların mürüvvet görme istekleri de erken evliliği teşvik etmektedir (65). Kadın ve erkeğin cinsel rollerine ait değer yargıları sosyo-ekonomik gelişmeyle ortadan kalkmamakla birlikte çeşitli değişikliklere de uğramaktadır. Bunların en başında geleni, karar mekanizmasındaki değişmedir. Evlilikte son kararı veren erkek olduğu görülmekle birlikte bu kararı belirleyen ve yönlendiren çoğu zaman kadın olmaktadır. Çocuklar da karar mekanizmasında eskiye oranla büyük rol oynar.

Ayrıca, Türkiye'de kadınların önemli bir kısmı, köylerde geleneksel üretim birimleri içinde çalışmaktadır. Modern endüstri ve hizmet kesimlerinde çalışan kadınlar çok küçük oranlardadır. Köylerde kadın iş gücü, esas itibariyle ücretsiz, aile yardımcısı statüsünde çalışmaktadır (66). Köyde cinsiyete göre iş bölümü vardır. Evliliğin de ekonomik yönü vardır (67). Tarımda kul-

---

*63. Nur VERGİN, "Toplumsal Değişme ve Türkiye'de Aile" **A. Y. 2, Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme** , Ankara 1990, s. 318.*

*64. Zafer İLBARS, "Ankara Gecekondu Ailelerine Genel Bir Bakış", **A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme,** Ankara 1991, ss.418-419.*

*65. Mahmut TEZCAN, "Köy Gençlerinin Evlenme İsteklerine İlişkin Davranış Kalıpları", **A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme,** s. 247.*

*66. Nusret EKİN, "Dünyada ve Türkiye'de Çalışan Kadınların Sorunları", **Şükrü Baban'a Armağan, İstanbul 1984,** s. 8.*

67. A. ERDENTUĞ, a.g.e., s. 230.

lanılacak iş güçünün sağlanması ve nüfusun artması için, köy yerlerinde erkek ve kız erken yaşta evlendirilmektedir (68). Başlık geleneği bunun bir sonucudur. Şehre göçle birlikte, kadının üretime katkısı hemen ortadan kalkmamaktadır. Özellikle gecekondu bölgelerinde, kendi evinin yapımında, bir amele, bir işçi gibi çalışmaktadır.

Anadolu'da, Tanzimettan bu yana, geniş aile oranında büyük bir düşüş kaydedilmedi. Global toplumdaki, değişmeler köy aile yapısını etkilememiştir. Köyden kente göç aile bağlarının kopmasına yol açmamıştır. Buna rağmen, akrabalık önemli bir anlam kazanmıştır (69). Akrabalık önemli bir anlam kazanmakla birlikte, kendi içinde farklılaşmaya uğramıştır. Ülkemizde geniş aile oranında büyük düşüşler olmadığından özellikle son yıllarda, çekirdek aile olarak geniş ailelerden sosyal ilişkiler açısından bağıntılı olmakla birlikte, ekonomik açıdan çoğunlukla bağımsız aileler kurulmakta ve varlığını sürdürmektedir.

Şehre gelen köylü, en kötü şartlar altında dahi şehirde köydekinden daha iyi yaşama şartlarına kavuşmakta, kendi neslini feda etse bile evlatlarının istikbalini kurtarabilmektedir (70). Aileler üretim birimi olmaktan çıkıp tüketim ve geçim birimi olmaya yönelmektedir (71). Toplumumuzda, artan refah, hayat pahalılığı ve hayat şartlarının zorluğu evlilik kurumunun sona erdilirmesine tesir etmektedir. Ekonomik faktörler, evlenmeleri zorlaştırmaktadır (72). Şarklı zihniyetin hesaptan çok hislere dayanan yönetim şekli, kalkınmanın gecikmesinde büyük rol oynamıştır (73). Eğer dünden bugüne artan "şehre hücum" dengeli bir düzeye girmezse sonu korkunçtur (74). Eko-

---

68. M. TEZCAN, a.g.e., s. 247.

69. N. VERGİN, a.g.e., s. 318.

70. Z. PAYZIN, a.g.e., s. 91.

71. B. TOLAN, a.g.e., 501.

*72. Mustafa ERKAL, "Türk Ailesi ve Batı Avrupa'daki Bazı Değişmeler" **A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme**, s. 411.*

73. Z. PAYZIN, a.g.e., s.213.

74. a.g.e., s. 214.

nomik şartlar evlenmeyi zorlaştırmakla birlikte, evlilik hayatının sürdürülmesini daha da güçleştirmektedir. Şehre göç dengeli bir düzeye girmediğinden, pek çok psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik problemlere yol açmaktadır.

Ailenin endüstrileşmeyle artan büyük şehirlere uyumu meseleleri siyasî çevreleri de ilgilendirmektedir (75). Ülkemizde siyasîler, ailenin şehre uyumu konusunu sadece gecekondu sorunu olarak ele almaktadır. Bu nedenle, sağlıklı bir çözüm yolu bulunamamaktadır.

Bununla birlikte, eskiden fakirde olsa her ailenin eşyası kendi içinde uyumlu idi. Halbuki şimdiki eşyalar bir ıvır-zıvır sergisi, ailenin moral bir görevi de yok. Köylerin fakirliğinden kaçan aile, kendini şehirlerin fakirliğine atıyor (76). Yeni evlenecek kişiler günün şartlarına veya modaya göre ev eşyalarının eksiksiz olarak yapılmasına özen göstermektedir. Uyumdan ziyade, çevrenin ve lüks yaşamın etkisiyle eşyalar alınmaktadır. Fiyatların artacağı endişesiyle bir an önce "alınmış alınmıştır" anlayışıyla mal talebinde bulunulmaktadırlar. Aynı zamanda gösteriş olarakta alış- veriş yapılmaktadır.

Bizim aile nizamının zorunlu bir netice olarak bir "geçim kanaatı" vardı. O kalkmakta, kanaatsız insanlar olarak maddileşmeye doğru gidilmektedir. Kadın çalışabilir. Köyde çalışmaktadır. Fakat, kadın ve erkeğin görevleri başka başkadır. Sanayi hayatında bu olmuyor. Kadının erkeğe rakip olması iyi sonuçlar vermiyor. Sağlıklı bir cemiyetin icabı kadının iş hayatında erkeğe rakip olmamasıdır (77). Eski ailenin yıkılmasıyla, günümüzde onun yerine kırık ve tutarsız bir grup olarak modernlikten çok anarşinin kucağında bir aile var (78).

---

75. H. FREYER, a.g.e., s. 169.

*76. Ümid MERİÇ, "İslâmda Aile", **A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme**, Ankara 1991, ss. 425-426.*

*77. Tahsin BANGUOĞLU, "Türkler'de Aile", **A.Y. 1,Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç**, ss. 362-363.*

78. Ü. MERİÇ, a.g.e., s. 425.

Bununla birlikte, işsizlik, evlilik yaşını yükselten, aileleşmeyi geçiktiren bir olgudur (79). Boşanma, işsizler arasında çok yüksektir. Başkalarıyla ilişki, alkol, dayak ve sağlık bozukluğu diğer boşanma nedenleridir (80). Doğumsuzluk, ölüm, boşanma, çocukların evi terk etmesi aileyi büyük ölçüde etkiler. Kadınların iş hayatına katılması, ekonomik bağımsızlıktan ötürü anlaşmazlık durumlarında boşanmalar kolaylaşmaktadır (81). Bunlar, boşanma nedenleri olsa da toplumumuz boşanmayı hoş görmez.

---

79. *Nihat ERDOĞAN, "Endüstrileşme Sürecinde İşsizliğin Aileye etkisi"* ***A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme,*** *Ankara 1991, s. 361.*

80. *a.g.e., s. 354.*

81. *Faruk KOCACIK, "Sivas'ta Kentsel Aile",* ***A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme,*** *Ankara 1991, s. 268.*

B. TÜRKİYE'DE EVLİLİK ADETLERİ

1. Eş Seçimi

Eş seçimine tesir eden bir çok faktör vardır. Özellikle soy sop, aile, kültür seviyesi, maddi durum, fizik güzelliği, dini inanç ve hayat, meslek gibi ölçüler, eş seçiminde etkin rol oynamaktadır (82). Eş seçimine tesir eden faktörler, eşi şecenlerden de kaynaklanmaktadır.Özellikle aileler, soy sop, maddi durum, dini inanç gibi durumlara daha fazla önem verirler. Evlenecek fertler ise, fizik güzelliği, hayat tarzı ve meslek gibi konulara daha fazla önem verirler.

Eş seçimini büyük ölçüde aileler yapmakta, evlilikleri de aileler düzenlemektedir. Bunun nedeni evliliğin aileler arası değişim mekanizması olarak görülmesine yol açan başlık geleneğidir (83). Eş seçiminde kişilerin kararlarından çok ailelerin kararları ağır basmaktadır (84). Bir erkek yalnızca bir kızı sevdiği için onunla evlenmez, aynı zamanda onunla evlenmeyi planladığı için onu sever (85). Geleneklerin, son zamanlara kadar karar alma ve karar verme konusunda son sözü aile reisi olan erkeğe tanımış olması (86), eş seçiminde de etkisini göstermektedir. Son sözün aile reisi olan babada olması, gencin, aileye olan ekonomik ve psikolojik bağımlılığındandır.

Diğer taraftan aileler, tamamıyla kendi arzularıyla "görücü usulü" şeklinde kız seçebilirler. Genç, genellikle bu isteğe uyar. Diğer bir şekil de, gençlerin onayı alınarak aileler eş seçer. Bazen de gençler evlenmek istedikleri kişiyi seçerler ve ailelerinin onayını alırlar. Aile onayı alınmadan yapılan bazı eş seçimleri problemleri yol açabilmektedir. Gelenekte var olan, fakat sonradan bir takım problemlere yol açtığından terk edilmekte olan eş seçimi

---

82. *KURUL, 21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz, İstanbul ts., s.35.*

83. *S. TİMUR, a.g.e., s.119.*

84. *a.g.e., s.74.*

85. *Anton C. ZİJDERVELD, **Soyut Toplum**, İstanbul 1985, s.233.*

86. *Nermin Abadan UNAT, "Dış Göç Akımının Türk Kadınının Özgürleşme ve Sözde Özgürleşme Sürecine Etkisi, **A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme**, Ankara 1991, s.165.*

de "beşik kertmesi"dir (87). Toplumumuzda görülen "beşik kertmesi" adeti aslında kız ve erkeğin birbirine denk olması gerektiği düşüncesinin bir sonucudur (88).

Eş seçiminde tercihin anne-baba tarafından yapılması, günümüzde büyük problemlere yol açmaktadır. Çünkü gençler evlendikten sonra ayrı oturmayı tercih etmekte, büyük ölçüde de ayrı oturmaktadırlar. Anne-babayla birlikte oturulurken, gençler arasında çıkan problemlere anne-baba anında müdahale edebilmekte ve problem büyümeden kapatabilmektedirler. Ayrı olanlarda ise anne-baba aynı derecede etkili olamamaktadır. Aile içi sürtüşmeler ayrılıklara yol açabilmektedir.

Bununla birlikte, kız ve erkek evlenme isteklerini ailelerine açıkça söyleyemez. Delikanlının eşini seçme hakkı, ana-baba ve akrabalara tanınan bir hak olarak görülür. Bu durum teşebbüse erkek tarafının geçtiği içindir. Kız ailesi bu konuda tamamen pasiftir (89).

Gençlerin birbirlerini istemeleri halinde de aileler devreye sokulmaktadır. Toplumumuzda yaygın kanı, askerliğini yapan, eğitimini tamamlayan genç için geriye, hayatını yola sokacak evlilik kalmıştır. Aileler bu konuda son derece istekli ve ısrarlıdırlar. Çünkü töremizde evlilik, ev kurma, ev idare etme ve çoluk çocuk sahibi olmayla aynı anlama gelmektedir.

2. Söz Kesme

Şehir yerlerinde, erkek tarafı kız tarafını ziyarete gider. Çay daveti niteliğinde geçen sohbet sırasında "Allah'ın emri Peygamber'in kavli ile..." söz açılır ve kız istenir. Kız tarafı "hele bir düşünelim", "madem çocuklar birbirini istiyor" gibi ifadelerle olumlu cevap verir. Bazen söz yüzüğü takılır. Er-

---

87. *Kurul, a.g.e., s. 35.*

88. *Sabri Özcan SAN, **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları**, Ankara , 1990, s. 87.*

89. *Nermin ERDENTUĞ, "Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Gelenekleri ve Törenleri", **A. Y. 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri**, Ankara 1991, s. 214.*

kek tarafı kız tarafını yemeğe davet eder (90). Bazen ailesiyle birlikte erkek de kız evine gider. Bazı aileler ise köydeki adetlerden kaynaklanan erkeğin kız evine gitmemesi uygulamasını sürdürürler. Kızla erkek ayrıca görüştürülür.

Köy yerlerinde önce erkeğin annesi, kadın akraba ve komşularla kız evine gider. "Allah'ın emri, Peygamber'in kavli ile..." kız istenir ve oğullarını överler. Kız anası "Allah kısmet etti ise olur, fakat bir kere babası ile komuşalım" veya "Kısmet ise gelir Hint'ten Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden"der. Kızın babası erkek hakkında tahkikat yapar, uygun görürse onaylar. Her iki tarafın erkekleri sözü keser, sonra "başlık" konuşulur. Daha sonra hibe olarak verilen "mehr" tesbit edilerek nikah yapılır (91). Köylerde olsun, şehirlerde olsun söz kesme aşamasına gelinceye kadar kızın ve erkeğin evleme konusundaki fikirler kesinleşmiş olur.

Gençlerin birbirleriyle görüşmelerinde, ailelerin farklı farklı tutumları vardır. Bazı aileler gençlerin, evlerin birinde, birbirlerini görmelerine izin verir. Bazı aileler de dışarı çıkmalarına izin verir. Çoğunlukla görüşmelerde kardeşler veya erkek ve kız yengelerinin refekati gerekli görülür (92). Gençlerin görüşmeleri konusunda ailelerin tutumları gayet olumludur. Bir ömür boyu birlikte yaşayacak olan gençler birbirini iyi tanımalıdır. Özellikle görüçü usuyü ile evliliklerde görüştürme söz konusudur. Bunun dışında gençler birbirlerini tanıyıp görüşmektedirler. Okullar ve iş yerleri önemli tanışma yerleridir.

Söz kesiminde gençler mutlaka ailelerini, eğer aileleri yoksa yakınlarını devreye sokarlar. Geleneğimizde "söz kesme", başlı başına bir sanat icrası gibidir. Kendisine has söz, davranış ve ikramlarla yapılır.

---

90. Kurul, a.g.e., s. 36.

91. N. ERDENTUĞ, a.g.e., s. 216-217.

92. Kurul, a.g.e., s. 37.

3. Kalın-Başlık-Mehr

Kalın, nikahta erkek tarafının kız tarafına gönderdiği hediyeler, gelini almak için verilen ağırlık, bedel, başlık parası (93) veya mihr-i muacceldir (94).

Başlık, oğlan tarfının evlenmeden önce kız tarafına verdiği para veya eşyadır (95). "Başlık konusu, kızların parayla satılmaları ve alınmalarıymış gibi görüldü ve gösterildi. Oysa olay köysel tür yaşamda bir üretim birimi olan aileden, etkin bir tarım işçisinin (kızın) kaybını karşılamaya yönelik, dizgenin kendi içindeki tutarlılığını sağlayan bir vaziyet alış, bir davranıştır (96)."

Mehr, İslam hukukuna göre herhangi bir müslüman ile evlenen kadının sahip olacağı mal (97), eşya veya paradır.

Köylerde uygulanan başlık geleneği ile mehr arsında fark vardır. İslam'da mehr kadına verilir. Başlık ise, erkek tarafının pazırlık sonucu kız tarafına ödediği bedeldir. Başlık, aile şerefini ve köy iktisadi hayatında denge sağlama fonksiyonunu da görür (98). Görüldüğü gibi kalın, başlık, mehrde ekonomik ve sosyal bir gaye güdülmekle birliktek, birbirlerinden faklı uygulamalar olmaktadır. Özellikle yöreler ve adetlerdeki değişikliklerle farklı uygulamalara rastlamaktayız. Bazı yörelerimizde özellikle başlık, kızın bedeli olarak alınırken, bazı yörelerimizde kıza harcanacak çeyiz parası olarak alınmaktadır.

---

93. Cem DİLÇİN, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara 1983, s. 23, ve Mehmet DOĞAN, Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul 1980, s. 576.

94. T.D.K., Tarama Sözlüğü, Ankara 1969, C. 4, s. 2185 ve M. DOĞAN, a.g.e., s. 780.

95. M. DOĞAN, a.g.e., s. 95.

96. Ali Rıza BALAMAN, Gelenekler Töre ve Törenler, İzmir 1983, s.135-136.

97. Ö.N. BİLMEN, a.g.e, s. 115.

98. D.P.T., a.g.e., s. 28.

Başlık geleneği, kadının üretime katkısının çok olduğu Doğu Karadeniz, Doğu Anlaldolu ve İç Anadolu köylerinde görülmektedir. Şehirleşme ve tarımda makinalaşma ile sembolik bir değer taşıyarak fonksiyonunu kaybetmektedir (99).

Eskiden erkek tarafı kız tarafına düğün masrafı olarak mihr-i mueccel verirdi. Evlilik sona erdirildiği zaman erkek kadına mihr-i müaccel vermeliydi. Eğer bu parayı vermezse her şeyi haczedilerek hapis cezası verilirdi. Fakat toplumdaki aile onuru böyle zor tedbirlere gerek bırakmazdı (100).

Kalın, başlık ve mehr değişik yörelerimizde farklı farklı uygulanmaktadır. Bazı yörelerimizde "başlık alma" kızın statüsünü ve konumunu son derece olumsuz etkileyebilecek bir şekilde sürmektedir. Şehirleşme ve endüstrileşmenin etkisiyle eski önemini yitirmiştir. Mehr ise, dini nikah esnasında, özellikle, geline takılan takılar gösterilerek verilmiş olmaktadır. Yeniden evlenmelerde, kadın üzerine ev tapulamak yaygın olarak görülmektedir.

4. Nişan

Nişan, aileler arasında veya çok yakın akrabaların bir araya gelmesiyle yapılır. Günümüzde büyük ölçüde salonlarda da yapılmaktadır.

Nişan törenini, kız tarafı düzenler ve davetlileri ağırlar. Erkeğin annesi, yanında getirdği yüzük ve takıları, tören esnasında geline takar (101). Nişan törenini kız tarafı düzenlemekle birlikte, bazı yörelerimizde hem kız, hem de erkek tarafı ayrı ayrı düzenler. Nişan masrafları çoğunlukla erkek tarafına aittir. Özellikle ikram edilecek şeyleri erkek tarafı götürür. Kıza takılar her iki taraf ve yakın akraba ve davetliler tarafından takılır.

"Kız ve erkek evi yakınları, kız evinde toplanır, sözlüler karşılıklı oynar ve oynatılır, başlarına "sepi" (şeker, bozuk para çerez) serpilir ve kıza takılar

---

99. S. TİMUR, a.g.e., s. 119.

100. S. Ö. SAN, a.g.e., s. 89-90.

101. a.g.e., s. 90.

takılır. Takılar, kentten kız için alınan süs araçlarıdır.Takılardan birini kayınbaba takarsa ötekini kaynana takar; varsa ötekilerde sıraya girerler (102)."

Bazen de, kızın yakınlarından biri, özellikle baba, dayı, amca veya ağabeyi yüzükleri takar ve bağlı olan kırmızı kurdeleyi keser. Büyüklerin elleri öpülür, duaları alınır. Kutlamalarla birlikte çikolata ikramı yapılır. "Nişanı izleyen gün, kızevinden oğlanevine nişan ardı gönderilir. Nişan için oğlana alınanlar, birkaç tepsi kurabiyeyle birlikte kız yengesi ve kız evi yakınlarıyla oğlanevine gönderilir.Bohçalar bireyler için değil haneler içindir (103)." Nişan hediyesi günümüzde yaygınlığını kaybetmiştir. Bazı yörelerimizde iki dini bayram arasında hediye gönderilir. "Süslü koç" gönderilen önemli bir hediyedir. Nişan bozulursa hediyeler geri verilir (104).

Bazı yörelerimizde, "nişan" düğünde takılan kıymetli hediyelere denir. Cumhuriyetten önce nişan merasimi "şer'i nikah" ile birlikte yapılmaktaydı (105). Günümüzde de çoğu yörelerimizde, özellikle köylerde nişan ve dini nikah birlikte yapılmaktadır. Bunun için nişanlanmış bir kıza evlenmiş gözüyle bakılır. Nikahın yapılması erkek ve kızın daha rahat görüşmelerini sağlamak içindir.

5. Evlilik Hazırlıkları

Evlilik hazırlıklarına, düğün tarihi tespit edildiktensonra başlanır (106). Evlilik hazırlıkları nişanlılık süresine göre hızlanır veya yavaş yapılır. Alınacak takı ve eşyalar tamamlanır. Yatak odası, kız tarafınca; yemek odası, masa, sandalye, büfe gibi mobilya ile oturma odası, erkek tarafınca alınır (107).

---

102. A.R. BALAMAN, a.g.e., s.139.

103. a.g.e., s.140.

104. Kurul, a.g.e., s. 38.

105. N. ERDENTUĞ, a.g.e., s. 217.

106. S. Ö. SAN, a.g.e., s.91.

107. Kurul, a.g.e., s. 39.

Taraflar, alacaklarını imkanları nispetinde ve karşılıklı anlaşarak yaparlar.

Bazı yörelerimizde, alınacak eşya ve takılar için listeler hazırlanır. Özellikle takılar çok yekün tutar. Kızın çeyizi, yün yatak, yorgan ve diğer el işleri büyük bir telaşla hazırlanır.

Yeni evin hazırlanması ve yerleştirilmesi, iki tarafın genç kızları veya gelinin arkadaşları tarafından yapılır. "Kız evinden giden ilk eşyalar, bir Kur'an, bir ayna, bir mum, bir küçük torba pirinç veya buğday, bir küçük torba şekerdir. Kur'an evin inancını, ayna ferahlığı, mum evin ışığının ebidi olmasını, pirinç ve buğday evin bereketini, şeker evin ağız tadını temsil eder (108)". Evlilik hazırlıkları ailenin gelenekleri, adetleri ve ekonomik durumuna göre hızlı veya yavaş yapılır. Çoğu ailede, evlilik kararı alındıktan sonra hazırlıklar yapılır. Bazı aileler de düğün tarihi belirlenince büyük bir telaşla son hazırlıklarını yaparlar. Özellikle, kızların çeyizi daha önceden hazırlanır, erkek tarafı hazırlıklarına evleme kararı aldıktan sonra başlar.

6. Gelin Hamamı

Şehirlerimizde görülmeyen bu adetimiz, bazı yörelerimizde çok canlı bir şekilde sürmektedir. Nişandan bir hafta önce ve düğünden bir kaç gün önce olmak üzere, gelin iki defa hamama götürülür. Tüm masraflar erkek tarafına aittir. Damat, düğünden bir gün önce arkadaşları taraafından hamama götürülür.

"Gelin hamama girerken ilahiler söylenir. İki nedimesinin kolunda önceden süslenmiş olan sedirin önünde, kıpırdamadan ayakta durur. Şerbetler dağıtılır. Kaynana, gelinin başına paralar serper. Bu paralar kapışılır ve uğur olsın diye de harcanmaz, saklanır (109)".

---

108. a.g.e., s. 41.

109. S.Ö.SAN, a.g.e., s. 91.

7. Kına Gecesi

Genelde kızın evinde, bazı yerlerde erkeğin evinde de düzenlenen, gerdek gecesinden bir önceki gecedir. Gelin kızın, arkadaşları ve bazı davetlilerin katılmasıyla yapılan eğlence sırasında, gelinin eline kına yakılır. "Önceden ıslatılmış bakır kap içerisindeki kına orta yerde minderler üzerine oturtulan gelinin el ve ayaklarına sürülür (yakılır). Kınayı iki kişi yakar. Bunlardan biri evli öteki evlenmemiş genç kızdır (110)." "Kına türküsü" ve acıklı türküler de söylenerek gelin ağlatılır (111).

Kına gecesi, genellikle kadınların eğlenmek üzere tertiplediği bir gecedir. Köy ve kasabalarda, erkekler de kendi aralarında eğlence tertip ederler. Genellikle erkekler bu geceyi sohbet ederek geçirirler.

8. Nikah

Resmi nikah, nikah daireleri veya nikah salonlarında kıyılır. Gerekli işlemler yapıldıktan sonra iki şahit huzurunda, görevli bir memur tarafından yapılır.

Nikah salonlarının yetersizliği, çirkin ve pis görünümü; insanları yol gösteren törelerin unutulmuşluğu ve umursamazlığı; nikah memurlarının ciddiyetsizliği; imzalar atılırken, davetlililerin "ayağına bas", "unutma bas" bağrışmaları, gülüşleri, "ooh, oh, oh" ve "vah, vah, vah," gibi şaka yollu kutlamalar; gürültü patırta, şeker kapışan çocukların varlığı gibi nedenler sonucu; nikah töreni, hiç bir manevi haz ve sorumluluk sözü vermenin ciddiyetini yaşayamayan gelin ve damadın kan ter içinde kalabalıktan ayrılıp gitmelerine neden olan (112) bir ortam olmaktadır.

Dini nikah töreni, nişanın hemen arkasından yapılır (113). Kız evinde,

---

110. A.R.BALAMAN, a.g.e., s.144.

111. Kurul, a.g.e., s. 41.

112. a.g.e., s. 43.

113. S.Ö. SAN, s. 90.

erkek ve kız evinin erkeklerinin hazır bulunmalarının yanısıra, bir hoca da hazır bulunur. Erkek ve kızın vekilleri ile iki şahit önünde (114) nikah kıyılır.

Nikahı kıyan hoca önce bir aşır okur, sonra taraflara gerekli soruları üçer defa sorar, kızın vekili, son bir defa, yan odada bulunan kızın yanına gidip onayının alır. Her iki tarafın onaylaması ve mehr'in de kararlaştırılmasıyla nikah kıyılır. Evlenecek gençlerin mutlulukları için dua edilir.

9. Gayret Kuşağı

Düğün günü gelin evden çıkmadan hemen önce, baba, dayı, amca veya ağabey tarafından bekaret sembolü olarak, gelinin beline bağlanan kuşaktır. Buna "gayret kuşağı" veya "Fatma ana kuşağı "da denir. Eskiden altın ve gümüş olarak takılan kuşak, günümüzde kırmızı bir kurdele olarak bağlanmaktadır.

"Gayret kuşağının amacı, kızın gelin gittiği evde tembellik yapmamasına gayretli olmasına, işten kaçmamasına yöneliktir. Aynı zamanda bakirelik simgesidir (115)." Kuşağı takan baba,"bu günü kadar namusun bana emanetti, bu günden sonra kocana emanetsin; gittiğin yerde eline, beline, diline sahip ol (116)", diğerek öğüt verir.

10. Düğün

Günümüzde düğünler evlerde, düğün salonlarında, nadiren otel salonlarında yapılmaktadır. Köy ve kasabalarda büyük çoğunlukla evlerde yapılmaktadır. Şehirlerde, düğün salonlarında yapmak çok yaygınlaşmıştır.

Eskiden "okuyucu" denilen kadınlar, evleri birbir dolaşarak düğün sahiplerinin selamını söyler, düğüne davet eder ve bahşişlerini alırlardı. Düğünler

---

114. a.g.e., s. 91.

115. A.R.BALAMAN, a.g.e., s.146.

116. Kurul, a.g.e., s. 42.

kız ve erkek evlerinde ayrı ayrı yapılır. Kız evinin erkekleri de erkek evine giderdi. Kadınlar ve erkekler ayrı ayrı yerlerde toplanır. Kadınlar def çalıp oynar. Düğün yemekleri çok çeşitli olur, yenilir içilir, fakirlerde unutulmazdı (117). Günümüzde, düğüne davet kartla yapılmaktadır. Postayla veya elden bu kartlar dağıtılmaktadır. Düğün salonlarının, dar, havasız ve kapalı mekanlar oluşu, batılı müzik aletleriyle mahalli oyunlar oynanması, bu mukaddes kurumun etrafında katı bir yozlaşmaya neden olmaktadır. Bölece işin hiçbir manevi haz veren yüce tarafı kalmadığı gibi sonunda bir yığın masraf ve yorgunlukla kalınmaktadır (118).

Düğün esnasında "yiğitbaşı" veya "sağdıç" damada, "kız yengesi" ise geline yol gösterir. Zifaf odasına önce gelin girer, güvey girdiğinde iki rekat "şükür namazı" kılar ve "yüz görümlüğü" olarak geline bir hediye takarak duvağını açar.

"Yaşam biçimleri değiştikçe düğün türleri de değişik olacaktır. Ancak ortak olan yan, düğünlerin temelinde yatan gereksinmelerdir (119)." Günümüz Türkiye'sinde evlilik adetleri ile ilgili bu genel açıklamalardan sonra; Altunkent kasabası örneğimize geçebiliriz.

---

117. S.Ö.SAN, a.g.e., s. 93-94.

118. Kurul, a.g.e., s. 44.

119. A.R. BALAMAN, a.g.e., s.136.

II-ALTUNKENT KASABASI ÖRNEĞİ

A. KASABA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. Kasabanın Adı

Kasaba haline gelmeden önce köyün adı Kargın'dı. Halen bu isim halk arasında kullanılmaktadır. Yeni ismi Altunkent ise, 1972'de yerel yönetimde söz sahibi olanların aldıkları bir kararla, vilâyetin izni alınarak konulmuştur.

2. Coğrafi Yapısı

Erzincan'ın 80 km. doğusunda, Erzurumun 120 km. batısında ovalık bir yerdir. Etrafı dağlarla çevrili olup, kuzeyde Sırataşlar, güneyde Kırana Dağı, batıda Çibica ve Elmadağı, güney batıda Kaçakdağı, doğuda ise Höbek dağı bulunur.

Kasabanın arazisi tarıma elverişlidir. Sulama işi Fırat nehrinin kolu olan Karasu'dan, su motorları ile yapılmaktadır. Bugün sulama kanallarının yapımı devam etmektedir.

3. Tarihi

Köyün ilk kuruluşu yaklaşık olarak yaklaşık 300 yıl öncesine dayanır. Bu köy, Kurtuluş savaşı yıllarında Rusların istilasına uğramış ve köy halkı köyü tamamen boşaltmıştır. Köyden işgalcilerin çekilmesiyle birlikte büyük bir kısmı geri dönmüş, bir kısmı da çevre illere yerleşmişlerdir.

4. Yerleşme Düzeni ve Nüfusu

Kasaba "E 23" uluslararası transit yolunun her iki tarafında konumlanmıştır. Yerleşme düzeni imar planına göre yapılmıştır. İnşaat malzemeleri genelde kerpiç, tuğla ve birketten meydana gelir. Çatılar ise, toprak, sac levha ve kiremitten yapılmaktadır. Kasabanın alt yapı problemleri büyük ölçüde tamamlanmıştır Kanalizasyonların Karasu'ya akıtılması ilersi için büyük problemlere yol açacaktır. Karasu'nun kıyıları ve suyu her geçen gün kirlenmektedir.

Kasabanın nüfusu, nüfus sayımının resmi kayıtlarına göre 4010 kişidir. Ancak sağlık ocağından edindiğimiz verilere göre, kasaba ve ona bağlı Kom'un birlikte nüfusu 1188 kişidir.

5. Geçim Kaynakları

Halkın geçim kaynakları tarım ve hayvancılığa dayanır. Tarımda pancar, buğday, arpa, ihtiyaç halinde fasulye, patates ekilir. Sığır ve davar yanında tavuk çiftliklerinde tavuk yetiştiriciliği yapılır. Özellikle pancar ve tavukçuluktan iyi gelir elde edilir. Buna rağmen gençlerin büyük çoğunluğu devlet sektöründe herhangi bir işe girmeyi arzu etmektedir. Eldeki imkânların yeterince kullanıldığı söylenemez.

6. Sağlık

Salgın hastalıklar yok, ancak soğuk bölge olduğu için grib, nezle sık sık görülmektedir. Kasabada bir sağlık ocağı var. Burada üç doktor, üç hemşireebe, iki de personeli vardır. Çocuk ve ana sağlığı ile ilgili taramalar, öğrencileri ve halkı bilgilendirmek için çeşitli toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantılarda hastalıkladan korunma yolları öğretilmektedir.

7. Eğitim-Öğretim

Kasabada okuma yazma oranı %98'dir. Çok yaşlı bazı kişiler okuma yazma bilmemektedir. Bunun yanında erkek ve kız bütün çocuklar ilkokula gönderilmektedir. Çocuklar, yazın da camilerde açılan Kur'an Kursları'na gönderilmektedir.

Kasabada iki ilkokul, bir ortaokul ve bir de lise vardır. İlkokul öğretmenlerinin 9 tanesinden 4'ü, ortaokul ve lise öğretmenlerinin 10 tanesinden 2'i, bu köyün yerlilerindendir. Ayrıca ilkokul ve lise müdürleri de bu köylüdür. Lisenin öğrenci sayısı 19'dur. Bunların üç tanesi kızdır. Daha önce, yalnız bir kız öğrenci Tercan'da liseye gönderilmekteydi. Lise, 1993 yılında öğretime başladığından, daha önce liseye giden öğrenciler Tercan ve Erzincan'da çeşitli meslek liselerine gitmektedir. Dışarıdan ortaokul ve liseyi bitirmek için müracaat eden ve sınavlara giren gençlerde vardır.

Kasabada iki cami vardır. Camilerin birinde kışın eğitim veren Kur'an-Kursu bulunmaktadır. Bu kurslara çoğunlukla ilkokul mezunu ve ortaokula gitmeyen kızlar devam etmektedir. Yüksek tahsil yapanların tamamı erkektir. Kasabanın nüfusuna göre oran çok düşüktür.

8. Ulaşım

Kasabanın transit yol üzerinde olması nedeniyle, diğer şehirlerle bağlantısı hiç kesilmemektedir. Aynı zamanda demiryolu da geçmektedir. Tren hızlı ulaşım sağlamadığından tercih edilmemektedir. Halk karayoluyla ulaşımı tercih etmektedir. 1992 depremi sonrası köyde özel taksilerde çok fazla artış olduğu gözlenmektedir. Belediyenin iki midibüsü, bir minübüsü Erzincan, Erzurum, Tercan ve Mercan'a sürekli ulaşım sağlamaktadır. Ayrıca Kom'dan gelen öğrencilerin ulaşımı da minübüsle yapılmaktadır.

9. Göç

Kasaba yurt içi ve yurt dışına göç vermiş olmakla birlikte 1971'den sonra göç olayı yavaşlamıştır. Bunda köyün kasaba haline gelmiş olması nedeniyle yapılan bazı yatırımların büyük etkisi vardır.

10. Çevre Köylerle İlişkiler

Kasabanın çevre köylerle yoğun sosyal ve ekonomik ilişkileri vardır. Koyun ve sığır alış verişi yapılmaktadır. Kız alıp kız vermektedirler. Ayrıca, çevre köyler kasabadan çeşitli bakkaliye ihtiyaçlarının karşılamaktadır.

11. Dayanışma

Komşular arası sosyal ve ekonomik ilişkiler gayet iyidir. Her türlü yardımlaşma mevcuttur. Kasabada kan davası yoktur. Bazı anlaşmazlıklar olmaktaysa da bunlar büyük boyutlara varmamaktadır. Böyle anlaşmazlıklarda, köyün ileri gelenleri araya girerek anlaşmayı sağlamaktadır.

12. Siyaset

Kasaba'da, belediye başkanlığına ve muhtarlığa büyük önem verilmektedir. Özellikle seçim zamanları çok çekişmeli geçmektedir. Bundan dolayı bazı anlaşmazlıklar ve tartışmalar olmaktadır. Muhtarlık ve belediye başkanlığı sosyal bir itibar sayılmakla birlikte, ekonomik olarak da düzenli bir gelir sağlar.

Köyde ileri gelen ailelerden pek çok kişi seçimlere adaylığını koyar. Bu yüzden köyde anlaşmazlıklar ve tartışmalar çıkar. Seçimlerde siyasî gayelerden ziyade, sosyal ve ekonomik gayeler ön plandadır.

13. Halkın Ziyaret Ettiği Yerler

Çayırlı kazasının Piriz köyü sınırlarında bulunan Acıgöl'e ağrı ve sızılara iyi geldiğinden gidilmektedir. Yukarı Zageri (Büklümdere)'de bulunan ve halkın kutsal kabul ettiği Hacı Baba yatırı ziyaret edilir. Beşkaya köyü mevkiinde bulunan Livia adı verilen yerde büyük bir zatın yattığı inancıyla ziyaret edilmektedir. Yeni nesil ise, eskiler gibi buralara önem verip ziyaret etmemektedir.

14. Esnaf ve Sanatkarlar

El sanatları ve zanaatlar pek gelişme gösterememiştir. Fakat esnaf ve sanatkarların ekonomik durumları gayet iyidir. Altı tane bakkal ve bir fırın vardır. Bakkalların iki tanesi taze meyve ve sebze bulundurmaktadır. Bir un değirmeni, bir oto tamir, bir kaynak ve bir marangoz atölyeleri vardır. Boyacı, sıvacı ve duvar ustaları vardır. Yapılan işler için çoğunlukla dışardan işçi getirilmektedir. Kadınlar arasında halı ve kilim dokuması yapılmamaktadır. Sadece kazak, çorap ve dantel işleri yapılmaktadır.

15. Alış-Veriş Yaptıkları Pazarlar

Erzurum, Erzincan,Tercan ve Mercan, köylüler için alış-veriş merkezleridir. Esnaf ve sanatkarlar ihtiyaç duydukları malları özellikle Erzurum'dan temin etmektedirler.

B. ALTUNKENT'TE EVLİLİK ÂDETLERİ

1-Eş Seçimi

Kız ve erkek anlaştıktan sonra, erkek annesine konuştuğu kızı istemelerini söyler. Anne de babaya söyler. Çoğunlukla kızı anne-baba seçer, oğullarını bu konuda ikna ederler. Erkek evlenme isteğini kendisine yakın bulduğu bir aile bireyine söyler. Kız ise bu konuda tamamen pasiftir. Böyle bir istekte bulunamaz.

Diğer bazı yörelerimizde evlenme isteği değişik biçimlerde belirtilmektedir. Bunlardan bazıları, "muştular, ağızdan ağıza söylenebildiği gibi, baba ayakkabısını temel çivisiyle yere çakarak (Elbistan), bulgur pilavına kaşık dikerek (Yozgat), kalabalık önünde hayvanları dövüp, eziyet ederek (Kızılcahamam), komşunun kız evi çatısındaki bacada gömülü testi boynunu sapan taşıyla kırarak (Çarşamba), minareye çıkıp zamansız ezan okuyarak da (Karadeniz) (120)" evlenme isteği belirtilmektedir. Çoğunlukla, eş seçimi, Türkiye genelinde olduğu gibi bu kasabamızda da, anne-babanın isteği doğrultusunda yapılmaktadır. Eş seçimini aileler planlamakta evlilikleri de aileler yapmaktadır. Bunun nedeni daha önce belirtildiği gibi, evliliğin, aileler arası bir değişim mekanizması olarak görülmesine yol açan başlık geleneğidir. Bunun dışında gençlerin birbirlerini istemeleri durumunda da aileler devreye sokulmaktadır.

2-Söz Kesme

Anne, baba, amca, dayı ve yakın akrabalar kızı istemek üzerine kız evine giderler. Erkeğin babası konuyu açar. Kızın babası, eğer kızın gönlü varsa, "biraz düşünelim"; eğer gönlü yoksa, "size verecek kızım yok" der. Kız verilirse, oğlanın babası, amcası ve dedesi kız evine gider. Alınacak olan eşyalar ve çeyizlikler konuşulur. Sonra söz kesilir. Sözün hemen ardından, şeker erkek evinden getirilmek suretiyle, kızevi şerbet yapar ve misafirlere ikram eder. Bazen de erkek tarafı şeker paketi götürür, kızevi çay ikram eder.

Öğle veya ikindi namazından çıkan erkekler kızevine giderler ve şerbet içerler. Misafirler dağıldıktan sonra, kızevinin ve erkekevinin erkekleri ile

---

120. A.R. BALAMAN, a.g.e., s.135.

hoca kalır. Hoca dini nikah kıyar. Bundan amaç, kız ve erkeğin daha rahat görüşmelerini sağlamaktır.

Türkiye genelinde, söz kesmeye aile büyüklerinin yanısıra kızevinin tanıdığı bir aracıyla gitmek yaygındır. Bu kasabada da köy dışından kız istenmesi durumunda kızevinin tanıdığı bir aracıyla gidilmektedir. Ayrıca kız istemelerde ve söz kesiminde aile büyükleri, köyün ileri gelenleri ve köyün hocası da mutlaka bulunur. Hocanın bulunması, sözden sonra dini nikahı kıymak içindir. Diğer birçok yöremizde de söz kesilmesinden sonra dini nikah kıyılmaktadır.

3. Başlık

Eskiden başlık alma âdeti yaygın olarak vardı. Başlık köyün ekonomik dengesini sağlayan bir işlev görmekteydi. Kız çocuğunu verirken alınan başlık erkek çocuğunu evlendirirken verilmekteydi. Böylece kızın çeyizi için yapılacak harcamalar erkek tarafından karşılanmış oluyor.Bazen de, bu amacından farklı olarak kullanılıyordu. Başlığı olumlu bulanlar alınan çeyizin yine erkek tarafına gittiğini savunuyorlar. Günümüzde başlık alınmamaktadır. Ancak, evliliklerin anne-baba tarafından düzenlemesi başlık geleneğinin bir sonucudur.

Türkiye genelinde, başlık alma adeti değişik yörelerimizde farklı uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukla alınan başlık, kızın eksik eşyalarının tamamlanması için kullanılmaktadır. Bazı yörelerimizde bu amacının dışında kullanılmaktadır. İncelemesini yaptığımız bu kasabada eskiden alınan başlık kızın eksik çeyizi için harcanıyordu. Ekonomik durumu iyi olmayan bazı aileler, başlığı kendi ihtiyaçlarına hacıyordu.

Diğer yörelerimizde olduğu gibi mehr, dini nikah esnasında kıza belli bir miktar para, takı veya mal verilerek yerine getirilmiş olmaktadır.

4. Nişan

Kızın verilme sözü alındıktan sonra karşılıklı olarak yüzükler takılır. Bütün köy halkı erkek ve kız tarafından davet edilir ve şerbet sunulur. Yapılan tüm masraflar erkek tarafınca ödenir. Şerbetin ilk açılışı şöyle olur: Şerbet

ağzı başörtü ile bağlı bir kaptan kızın kardeşi tarafından erkeğin babasına getirilir. Erkeğin babası başörtüyü çözer. Şerbeti getirene de bahşiş olarak para verir. Gelen davetliler şerbeti içer ve her iki tarafa mutluluklar dileyerek ayrılırlar. Buna kız nişanı denilmektedir.

Erkek nişanı ise, erkekevi tarafından kız ve erkeğin yakınlarına verilen bir davetle yapılır. Misafirlere şeker kolanya ve şerbet ikram edilir. Daha sonra dini nikah kıyılır. Nikahta erkek ve kızevinin erkekleri hazır bulunur. Kızın vekili kız babası erkeğin vekili erkek babasıdır. Hoca şahitler önünde dini nikahı kıyar. Gelin ve damatın mutluluğu için dua edilir.

Nişandan bir gün sonra "yüze çekme" yapılır. Yüze çekme, kız ve erkek tarafının anlaşmalarına göre kızevinde yemek verilmesidir. Yemeğe erkek tarafı elbise, terlik, para vs. hediyelerle birlikte gider.

Nişanlandıktan sonra, erkek kıza buluşmak için haber gönderir. Evde veya uygun bir yerde buluşma gerçekleşir. Erkek, kıza değerli bir hediye, özellikle altın takı takar. Buna "yüz görümü"denir.

Bir de "nişan ardı" vardır ki, erkek tarafı hısım ve akrabalarıyla gelin görmeye gider. Gelin ailesine hediye götürülür. Kız tarafı da erkek tarafına hediye verir.

Türkiye genelinde çoğunlukla nişan, kızevi tarafından yapılır. Bu kasabada olduğu gibi, bazı yörelerimizde hem kız hem de erkek tarafları ayrı ayrı nişan yapar. Ancak çoğu yöremizde görülen, nişanda takı takma olayı burada görülmez. Eğer nişanda erkek bulunmuyorsa, nişandan sonra erkek ve kız görüşür. Bu esnada erkek kıza "yüz görümü" takar. Fakat çoğu yöremizde, erkek de nişanda bulunduğundan, buna gerek kalmamaktadır. Nişanı izleyen gün, erkek evinin kızevine "nişan ardı" göndermesi çoğu yöremizde yaygındır. Bu hediyeler bireyler için olmayıp haneler için verilmektedir.

5- Beh

Beh, düğün gününü belirlemek ve düğüne ön hazırlık mahiyetinde yapılan bir törendir. Bazen nişanla birlikte, bazen de düğünden onbeş gün veya bir ay önce yapılmaktadır.

Beh, alınacak takıların alınması, takılacak takıların takılması, takılara ve

takıların takıldığı güne denir. Beh'te bütün köy halkı davet edilir. O gün davet edilen herkes muhakkak birer hediye ile gelir. Oğlanın ve kızın annebabaları tarafından takılacak zinet eşyaları davetliler önünde takılır. Eğer salona gidilmezse, beh kız evinde yapılır.

Türkiye genelinde çoğunlukla, kız ve erkeğe verilen hediye ve takılar, genellikle nişanda veya düğünde verilmektedir. Burada ise takıların takıldığı özel bir gün vardır. Beh davetine katılan herkes bir hediye ile gelir. Hediyelerin kimden geldiği yüksek sesle söylenilir, yere açılan bir bezin içine konur.

6. Sağdıç Töreni

Düğüne hazırlık törenidir. Bu aşamada, son eksiklikler büyük bir telaşla tamamlanır. Düğünden on veya onbeş gün önce sağdıç töreni yapılır. Gelin, kızevinden alınarak, önde hoca, arkada erkekler, daha arkada gelin, arkadaşları ve diğer kadınlarla ilahi ve dua okunarak sağdıç evine götürülür. Akşama kadar sağdıç evinde kalınır. Bu arada, kız ve erkeğin anne-babaları düğün gününe karar verir.

Diğer yörelerimizde, sağdıç törenine rastlamamaktayız. Ancak, düğün gününün kararlaştırılmasından sonra evlilik hazırlıklarına hız verilmekte ve eksiklikler büyük bir telaşla tamamlanmaktadır.

7. Davet

Kız sağdıça çıktıktan sonra kızın akrabaları düğün gününe kadar, kızı, sağdıçını ve yakın arkadaşlarını, evlerinde yemeğe çağırırlar. Bunun nedeni kızı baba evinden soğutmaktır. Gidilen her evde kıza hediyeler verilir. Bu hediyeler genellikle mutfak eşyalarıdır.

Diğer yörelerimizde, kızın baba evinden soğutulması amacıyla, bu tür davetlerin yapıldığına rastlamamaktayız. Bununla birlikte, kız ve erkek tarafları, yakınlarıyla birlikte birbirlerini davet etmektedir.Ayrıca, bu kasabada, bazı yörelerimizde yapılan gelin hamamı yapılmamaktadır. Resmi nikah, çoğunlukla evlendikten sonra yapılmaktadır. Zamanında nikah yaptıranları büyük çoğunluğu kamu sektöründe çalışanlardır.

8. Kına Gecesi

Düğün salonunda veya kızevinde yapılır. Bu gecede eğlenilir ve hoşça vakit geçirilir. Bir tepsi içinde mum ve meyva getirilir. Meyvalar davetlilere ikram edilir. Tepsiyi eline alan oynar, oturunca tepsinin içine para atar. Erkeğe yapılacak kına kız evinden gider. Bu kına ile erkeğin küçük parmağına kına yakılır.

Kına gecesi, diğer yörelerimizde olduğu gibi burada da, genellikle kadınların eğlenmek üzere tertiplediği bir gecedir. Erkekler de kendi aralarında eğlence düzenlerler. Erkekler çoğunlukla bu geceyi sohbet ederek geçirir.

9. Gayret Kuşağı

Diğer yörelerimizde olduğu gibi, bu kasabada gayret kuşağı, kızın babası veya ağabeyi tarafından takılır. Bu kuşağı takılmasındaki amaç, Türkiye'nin her yerinde aynıdır. Bu da, gelinin gittiği yerde çalışkan olması, tembellik yapmaması ile birlikte, bekaret sembolü olmasıdır.

10. Düğün

Damatın kız ve erkek kardeşleri bütün komşu ve akrabaları düğüne sözlü olarak davet ederler. Bunun yanında belediye tarafından anons yapılarak bütün kasaba halkı düğüne davet edilir. Düğün eskiden, perşembe günü başlayıp üç gün sürüyormuş. Günümüzde çoğunlukla düğünler pazar günleri yapılmaktadır.

Delikanlılar grubu düğünü yönetmek amacıyla bir araya toplanırlar. Tamamı erkeğin arkadaşlarından oluşur. Bunlar aralarından birini başkan seçerler. Buna "azapbaşı" denir. Aralarında belli bir miktar para toplarlar. Düğündeki harcamayı kendileri yapar. Böylece damata ekonomik açıdan destek olurlar.

Yengeler kadınların düğündeki organizasyonunu yapar. Kızın sağdıçı kıza yardımcı olamıyorsa, yenge, kıza düğünde nasıl davranılması gerektiği konusunda yardımcı olur.

Düğünün başladığı sabah bütün köy halkı erkek evi tarafından çaya davet edilir. Kadınlar evde erkekler ise belirlenen bir kahvede toplanır. Böyle-

ce düğün başlamış olur. Damat sağdıçla birlikte eş, dost ve akrabalarının evlerini gezer, el öper.

Düğünde bir de damat kaçırma olayı vardır. Onun için sağdıç (azapbaşı) damatı hiç yalnız bırakmaz. Damatı kaçırtacak olursa bahşiş vererek kurtarmak zorundadır. Damatı delikanlı yazılmayan kişiler kaçırır.

Düğünün son günü sabahı, erkekler gelin arabasını ayarlar. Gelin, anne ve babasının ellerini öper. Erkeğin anne-babası ve kardeşleri tarafından evden çıkarılır ve bir araca bindirilir. Gelinin yanına arkadaşlarından veya akrabalarından biri biner, ona "uyan yenge" denir. Ayrıca, erkeğin anne ve babası gelin arabasına biner. Damat gelin arabasında bulunmaz. Damat sağdıcıyla birlikte, gelinin ineceği evin bacasında elma atmayı bekler.

Gelin alındıktan sonra, konvoy hareket eder. Gelin arabasının önü kesilince, kaynata para vererek yolu açtırır. Gelin eve gelince kaynana ve kaynata tarafından indirilir. Arabadan inen gelinin, ayağının dibinde kurban kesilir. Kurbanı delikanlılar kaçırıp yerler, buna kimse bir şey demez.

Gelin evin dibine gelip, damatın elma atmasını bekler. Damat elmayı gelinin başına atar. Elmayı gelinin başına vurursa iyi vurmazsa onun için kötüdür. Sonra elmayı ne pahasına olursa olsun geri alır. Daha sonra sağdıcın evine gider ve dinlenir.

Yatsı namazından sonra, namazdan dönen damat, hoca ile beraber eve gelir. Gelin ve damat evinden alınacak birer şahitle birlikte imam, nikâhı kıyar ve halk dağılır. Şerbet yapılır, gelin ve damata sağdıç tarafından verilir. Onlarda sağdıça bahşiş verirler.

Kızevi daha önceden hazırladığı kete ve helvayı erkek evine götürür. Zifaf gerçekleştikten sonra delikanlılar gelin ve damata hediye vererek helva ve keteyi alırlar. Helva ve keteyi yedikten sonra, tabağı kırar ve çatıya atarlar. Bazen de çatıyı taşlarlar. Böylece düğün sona ermiş olur.

Türkiye genelinde olduğu gibi, bu kasabada da düğünler düğün solonunda veya evlerde yapılmaktadır. Düğünler eskiden, bütün yörelerimizde, perşembe günü başlayıp üç veya dört gün sürmekteydi. Ayrıca, düğüne davet kartla veya bazı yörelerimizde olduğu gibi okuyucu denilen kadınlarla yapılmamaktadır. Erkeğin, kız veya erkek kardeşleri tarafından sözlü olarak yapılır. Düğün salonlarının dar ve havasız oluşu, değişik müziklerle mahalli

oyunlar oynanması, evlilik kurumu etrafında olumsuz bir havanın oluşmasına neden olmaktadır. Düğünün bütün organizasyonu delikanlılar ve yengeler tarafından yapılır. Gelin arabasına, bu kasabada olduğu gibi bazı yörelerimizde de damat binmez. Gelin arabasının yolu kesilince, düğün sahipleri para vererek yolu açtırır. Bu adet bütün yörelerimizde yaygındır.

Altunket kasabasındaki evlilik adetleri hakkında bu bilgilerden sonra, yaptığımız anket sonuçlarının değerlendirmesine geçebiliriz.

C. ANKET SONUÇLARI

1. Anketin Amacı

Buraya kadar, sosyolojik açıdan evliliğin tanımı, çeşitleri ve nasıl yapıldığı; günümüz Türkiyesin'de ve Altunkent kasabasında, evlilik adetlerinin nasıl olduğunu inceledik.

Sosyal yapının anlaşılması için, sosyal yapının bir kesitinde çeşitli sosyal olgular üzerinde araştırma yapmak gereklidir. Sosyolojik anket toplumun bu kesiti ile geriye kalan bütün arasındaki bağlantıyı, yani tamamlayıcı unsurları ortaya çıkarmaktadır(121). Bu amaçla, buraya kadar yapmış olduğumuz çalışmaları tamamlayıcı, örnek bir alan çalışması yapmaya karar verdik.

Sürekli haret halindeki toplumun içindeki sosyal değişmeler ve bunların oluşumundaki öğelerin sosyal davranışlarını anlamak ve genel sosyal yapı ile ilişkilerini bulmak(122) için bir yer seçmemiz gerekmekteydi. Altunkent kasabasının İran transit yolu üzerinde oluşu, diğer kasabalarımız gibi, yurtiçi ve yurtdışına göç vermiş, dış etkilere açık, çevresindeki köy, kasaba ve şehirlerle sosyo-ekonomik ilişkiler içinde bulunuşu dolayısıyla, bizim için iyi bir örnek olmuştur.

---

121. Arif ESİN, "Sosyolojik Anket ve Sosyometrik Kanallar ile Anket Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme", S. K., Prof. Dr. Mehmet Eröz'e Armağan, İstanbul 1988, s. 116.

122. a.g.e., s. 117.

2. Yöntem, Uygulama ve Varsayımlar

Araştırmamızın amaçlarını yukarıda açıkladık. Bu amaçlara ulaşmak için en uygun metodun "sosyolojik anket" olduğuna karar verdik. Bununla yetinmeyip toplumu ve onu teşkil eden bireyleri gözlemledik. Bunun yanı sıra anket yaptığımız ve yapmadığımız kişilerle konumuzla ilgili mülakatlar yaptık. Bu "monoğrafi" (tek yazım) yöntemiyle elde ettiğimiz anket sonuçlarını, değişik zamanlarda yaptığımız söyleşilerle daha anlaşılır ve açıklayıcı duruma getirmiş olduk.

"Yüzyüze mülakat usulünde yapılması gereken ilk iş cevap verecek bireyleri bulma işidir (123)". Bu nedenle belediye nikâh defterinden 1986 yılı sonu ile 1993 yılı başı arasında evlenmiş olan toplam yüz kişi tespit ettik. Kasaba hakkında genel bilgileri halktan, belediye ve salık ocağı yetkililerinden edindik. Evlenme âdetleri hakkındaki bilgiler halkla ve deneklerimizle yapılan söyleşiler sonucu ortaya çıkmıştır.

Evlilik öncesi hazırlıklar ve uygulamalar, örf ve âdetlerin etkisi altında yapıldığı varsayımından hareket ettik. Evlenmeler çoğunlukla anne-baba ve yakın akrabaların etkisi altında yapılmaktadır. Eğitim yaşının ilerlemesi, evliliklerinde ilerki yaşlarda yapılmasına yol açmaktadır. Evlilik hazırlıkları ve harcamalarına kızlar daha erken, erkekler evlenmeye karar verdikten sonra başlamaktadır. Halkımız, sosyo-ekonomik değişmeye rağmen âdetlerini sürdürme çabası içindedirler. Bunun yanında, şartlara göre bazı değişmeler olmaktadır. Bunların başında, başlığın ortadan kalkmaya başlaması, tanışarak evlenmelerin çoğalması gelmektedir.

3. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

a-Denekler Hakkında Bilgiler

Son yedi yıl içinde evlenen toplam 100 çiftin isim ve adresleri belediye nikah defterinden alınmıştır. Toplam 81 kişiyle anket yapılmıştır. Bunların 80 tanesi erkek ve bir tanesi de kadındır. Çoğunlukla erkeklerle anket yapılmış olması; kasaba halkının, yabancı bir erkekle, kasabalı bir kadının ko-

---

*123. Â. K. BİLGİSEVEN, **Sosyal İlimler Metodolojisi**, İstanbul 1989, s. 250.*

nuşmalarını hoş karşılamamalarından kaynaklanmıştır. Bir kadınla anket yapmış olmam ise, eşiyle birlikte, misafirim olarak evime gelmeleri nedeniyledir. Ancak, bu kadın da kasaba doğumlu olmayıp evlendikten sonra kasabaya yerleşmiştir. Erzincan merkez doğumlu ve Kız Meslek Lisesi mezunudur. Görüşme yapamadığım yirmi kişinin büyük bir kısmı yurt dışında, bir kısmı da büyük şehirlere yerleşmiş ve köyle ilgisini kesmiş kişilerdir.

Tablo 1- Cinsiyet Dağılımı

CİNSİYET	GÖRÜŞÜLEN	TOPLAM	%
ERKEK	80	100	80
KADIN	1	100	1
TOPLAM	**80**	**200**	**81**

Kaynak: Ek 1

Altunkent, Tercan'a bağlı bir köy iken bütün doğum kayıtları Tercan'da yapılmaktaydı. Bu nedenle Altunkent ve Tercan'da doğmuş olanlar yine aynı beldede doğmuş kabul ediyoruz. Burada doğanların toplam sayısı 153 kişidir. Erzincan ili sınırları içinde doğanların sayısı 171 kişidir. Bunların 86'sı erkek 85'i kadındır.

Tablo 2- Doğum Yerlerine Göre Dağılım

DOĞUM YERİ	ERKEK	KADIN	TOPLAM	%
ALTUNKENT	83	70	153	76.5
DİĞER	17	30	47	23.5
TOPLAM	**100**	**100**	**200**	**100**

Kaynak: Ek 1

Erzincan'dan sonra, Erzurum ve Aşkale doğumlular gelmektedir. Bunların toplam sayısı 11 kişidir. 9 kadın ve 2 erkektir. Bunların dışındakiler ticari veya herhangi bir görev nedeniyle köyde bulunup evlenenlerdir. Bir kısmı da sonradan köye yerleşenlerdir. Almanya doğumlu bir kadın ise Alman asıllı olup, o köylü bir gencin Almanya'ya gidebilmesi için onunla evlenmiştir. Bu evlilik ciddi bir evlilikten ziyade ekonomik amaçlıdır. Kadın belli bir ücret karşılığı, o gencin Aymanya'ya gitmesini sağlamıştır.

Tablo 3- Yaş Grupları Dağılımı

YAŞ GRUPLARI	ERKEK	KADIN	TOPLAM	%
16-20	1	18	19	9.5
21-29	67	67	134	67
30-39	23	9	32	16
42-59	5	4	9	4.5
60-67	4	2	6	3
TOPLAM	**100**	**100**	**200**	**100**

Kaynak: Ek 1

Doğum tarihleri itibariyle evlilerin büyük bir kısmını %65 ile 21-29 yaşları arasında olan gençler oluşturmaktadır. Bu grupta kadın ve erkek sayıları eşittir. %16 ile 30-39 yaşları arasında olanlardan, erkeklerin sayısı daha fazladır. Tablodan görüldüğü gibi kadınlar erkeklerden daha erken evlenmektedir. Askerliğini yapmadan evlenenlerin sayısı son zamanlarda çok azalmıştır. Kadınlar arasında erken evliliklerde bir azalma olmamıştır. Bunda kız çocuklarının okutulmaması ve müstakbel gelin olarak hazırlanmalarının etkisi vardır. Yaşlılar arasındaki evlilikler ise, özellikle ilk eşlerinin ölümü üzerine yapılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi deneklerin büyük bölümü %42.5'la or-

taokul mezunudur. %32.5'la ilkokul mezunlarının çok yekün tutması, kız çocukların okutulmamasından kaynaklanıyor. Lise ve yüksekokul gidildikçe sayıda düşme görülmektedir. Tahsilsiz olan bir kişide çok yaşlıdır.

Tablo 4- Tahsil Durumlarına Göre Dağılım

OKULLAR	SAYI	%
İLK	26	32.5
ORTA	34	42.5
LİSE	11	13.75
YÜKSEK	8	10
TAHSİLSİZ	1	1.25
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Tablo 5- Aylık Gelir Dağılımı

GELİR GRUPLARI	SAYI	%
1.000.000TL'DEN AZ	1	1.25
1.000.000-2.000.000TL ARASI	9	11.25
2.000.000-3.000.000TL ARASI	16	20
3.000.000-4.000.000TL ARASI	20	25
4.000.000TL'DEN FAZLA	31	38.75
İŞSİZ	3	3.75
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Bir milyon liradan az ücret alan kişi belediyede temizlik işlerine bakan kişidir. Bir milyon ile iki milyon arasında ücret alan kişi ise belediye personeli olmaktadır. İki milyon dört milyon arası ücret alanların bir kısmı, fabrika işçisi, bir kısmıda rençberdir. Dört milyondan fazla ücret alanların da bir kısmı memur bir kısmı da esmaftır. İşsiz olan üç kişi ise yeni çeşitli okullardan mezun olmuş fakat iş bulamamış kişilerdir.

b-Eş Seçimi

Eş seçiminde ana-babanın tercihi %55 ile ön plandadır. Gençler büyük ölçüde ana-babalarının bu konudaki isteklerine uymaktadırlar. Diğer evlilikler de ana-babaların rızası alınarak yapılmaktadır.

Kendi tercihi olanların büyük çoğunluğu, liseyi şehir veya ilçede okumuş olanlardır. Tanıdık ve akrabaların tavsiyeleri öncelikle gelin arayan annebabaya olmaktadır.

Tablo 6- Eş Seçiminde Tercih

TERCİHLER	SAYI	%
KENDİ TERCİHİ	17	21.25
ANA-BABA TERCİHİ	44	55
AKRABA TAVSİYESİ	10	12.5
TANIDIKLARIN TAVSİYESİ	9	11.25
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Tablo 7- Tahsil Durumuna Göre Eş Seçimi

DAVRANIŞLAR	İlk	Orta	Lise	Yüksek	Tahsilsiz	Toplam	%
Kendi Tercihi	2	7	5	3	-	17	21.25
Ana-Baba Tercihi	14	22	3	5	-	44	55
Akraba Tavsiyesi	3	4	2	-	1	10	12.5
Tanıdık Tavsiyesi	7	1	1	-	-	9	11.25
TOPLAM	**26**	**34**	**11**	**8**	**1**	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

İlkokul, ortaokul ve yüksekokul mezunlarının eş seçiminde, anne-baba daha etkili olmaktadır. Lise mezunu olanlarda ise, gencin kendi tercihi ön plana çıkmaktadır. Eş seçiminde tahsilin önemli rolü olduğunu söyleyemeyiz. Tahsilli olanların sayılarının azlığı bu konuyu biraz belirsizleştiriyor. İlk ve ortaokul ki, bir çoğu lise terktir. Bunlarda anne-baba tercihi ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda bu kişiler erken evlenenlerdir. Deneklerimizin açıklamalarına göre eş seçimine anne-baba ile beraber karar verilmektedir.

Tablo 8- Eşin Seçildiği Çevrelerin Dağılımı

ÇEVRE	SAYI	%
KENDİ KÖYÜ	43	53.75
AYNI ŞEHİR	17	21.25
AKRABALAR ARASINDAN	4	5
ARKADAŞLAR ARASINDAN	1	1.25
DİĞER	15	18.75
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Büyük çoğunluk eşlerini kendi köylerinden seçmişlerdir. Bunların büyük çoğunluğu erken evlilik yapmışlardır. Erzincan ve ona bağlı diğer kasabalardan da eş seçimi yapılmıştır. Akrabalar arasında tercih sayı olarak az görülmekle birlikte, kendi köyünden eş seçimi tercihi yapanların hemen hepsinin arasında akrabalık yada hısımlık bağı vardır. Arkadaşlar arasında tercih eden bir kişi ise, Erzincan'da lisede okurken tanışıp evlenmeye karar vermiştir.

Diğer eş seçimleri ise, iş dolayısıyla başka yerlerde çalışanlar arasında, tanıdıkları aracılığıyla olmuştur. Bu yerler Erzurum, İstanbul Çemişgezek, Büklüdere, Seydi köyü, Üzümlü, Erzincan, Küllece, Çadırkaya ve Çayırlı'dır.

Tablo 9- Eşin Seçildiği Çevre ve Tahsil İlişkisi

DAVRANIŞLAR	İlk	Orta	Lise	Yüksek	Tahsilsiz	Toplam	%
Kendi Köyünden	8	21	8	6	-	43	53.75
Aynı Semtten	9	7	1	-	-	17	21.25
Akrabalar Arasından	1	1	-	2	-	4	5
Arkadaşlar Arasından	-	-	1	-	-	1	1.25
Diğer Yerlerden	8	5	1	-	1	15	18.75
TOPLAM	**26**	**34**	**11**	**8**	**1**	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Eşin seçildiği çevre ile tahsil ilişkilerine baktığımızda; büyük ölçüde %53.75 ile kendi köyleri ve yakın kölerden eş seçilmiştir. Akrabalar arasından seçtiğini söyleyenlerin sayısı az görülmekle birlikte, yukarıda da söylediğimiz gibi, köylüler birbirleriyle ya akraba ya da hısımdırlar. Diğer yerlerden seçilenlerin bir kısmı yüksek tahsil yapanlar, bir kısmını da ilk ve ortaokul mezunları oluşturmaktadır.

Tablo 10- Eş Seçimi ve Yaş Grupları İlişkileri

	Yaş Grupları						
DAVRANIŞLAR	**16-20**	**21-29**	**30-39**	**42-59**	**60-67**	**Toplam**	**%**
Kendi Tercihi	2	11	4	-	-	17	21.25
Ana-Baba Tercihi	2	36	6	-	-	44	55
Akraba Tavsiyesi	-	7	2	-	-	9	11.25
Tanıdık Tavsiyesi	1	-	4	3	2	10	12.5
TOPLAM	**5**	**54**	**16**	**3**	**2**	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

16-20 yaş grubunda eş seçimi, bireylerin kendi tercihi ile ana-babanın tercihi eşit oranda olduğu görülmektedir. 21-29 ve 30-39 yaş gruplarında ise ana-baba tercihi ilk sırayı almaktadır. Kendi tercihleri ikinci ve akraba tavsiyesi de üçüncü sırayı almaktadır. 42-59 ve 60-67 yaş gruplarında eş seçimi tanıdıkların tavsiyesiyle olmuştur.

c- Evlilik Hazırlıkları ve Adetler

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, evlilik hazırlıklarına %46.5 ile askerden sonra başlayanlar çoğunluktadır. Özellikle toplumumuzda okumayan kesim için askerlik bir dönüm noktasıdır. Askerliğini yaptıktan sonra genç yetişkinler arasına girmiştir. Evliliğini yapıp, çoluk çocuk sahibi olması gerekmektedir. Bu anlayışla, askerden sonra evlilik hazırlıkları yapılmaktadır.

Söz ve nişandan sonra evlilik hazırlıklarına başlayanların büyük bir kısmı da askerliğini yapmıştır. Çocukken evlilik hazırlıklarına başlamış olanlar, büyük çoğunlukla evin tek erkek çocuğu olmalarındandır. Bu gibi kişiler askere gitmeden önce evlendirilmektedir

Tablo 11- Evlilik Hazırlıklarına Başlama Zamanı

HARCAMALARA BAŞLAMA ZAMANI	SAYI	%
Çocukken	4	5
Okul Bittikten Sonra	17	21.25
Askerden Sonra	37	46.25
Söz-Nişandan Sonra	15	18.75
Diğer	7	8.75
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Okul bittikten sonra evlenenler %21.25 ile özellikle lise ve yüksekokul mezunlarıdır. Diğerleri ise, bir kişi kaçırma, bir kişi askerde iken, Dört kişi ikinci ve bir kişide üçüncü evliliklerini yapmıştır. Bu evliliklerde eşya alımı hemen hemen olmamıştır, önceden var olanlarla idare edilmektedir.

Tablo 12- Ev Eşyalarının Alınması

EŞYALARIN ALINMASI	SAYI	%
Hepsi Peşin	25	31.25
Taksitle	50	62.5
Vardı	5	6.25
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Ev eşyalarınının hepsini peşin alanların tamamı çiftçilikle uğraşan kişilerdir. Bu durum, özellikle ürettikleri pancarı satarak parasını toptan almalarından kaynaklanmıştır. Eşyaları taksitle alanların bir kısmı çiftçi, bir kısmı da esnaf ve memurlardan oluşmaktadır. Daha önceden eşyası olanlar ise, ikinci ve üçüncü evliliklerini yapanlardır.

Tablo 13- Masraflarda Aile Desteği

AİLE DESTEĞİ	SAYI	%
Masrafların tamamını karşıladılar	55	68.75
Masrafların bir kısmını karşıladılar	16	20
Hiç bir masrafa karışmadılar	4	5
Vardı	5	6.25
TOPLAM	80	100

Kaynak: Ek 1

Görüldüğü gibi evliliklerde aile desteği son derece fazla olmaktadır. Büyük çoğunlukta masrafların tamamına aileler karşılamıştır. Bazılarında da, özellikle memurlar ve fabrikada çalışanlara ise, aileler, ekonomik açıdan az destek olmuştur. Hiç bir masrafa karışmayanlar, ekonomik durumuları çok zayıf olanlardır. Aynı zamanda, evlenecek kişilerin ev eşyalarını almaya güçleri yetmiştir. Ev eşyası olanlar ise ikinci ve üçüncü evliliklerini yapanlardır. Bu kişilerin ilk evliliklerinde masrafları aileleri karşılamıştır. Fakat daha sonra, eksik eşyalarını kendileri almıştır. Ev eşyalarının tamamı alınmayıp sadece önemli görülenler alınmaktadır. Bunların da başında yatak odası takımı gelmektedir.

Tablo 14- Evlenirken Eksik Eşyalar

EŞYALAR	SAYI	%
Beyaz Eşya	32	40
Yatak Odası, Oturma Odası tk.	2	2.5
Hepsi eksik	10	12.5
Eksik Yok	30	37.5
Diğer	6	7.5
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Evlenirken büyük ölçüde beyaz eşya eksiktir. Hepsi eksik olanlar ise, çok erken evlenenlerdir. Eksik eşya olmadığını söyleyenler ise, evlenirken yatak odası takımını yeterli görenlerdir. Diğerlerinden, dört tanesinin yatak odası dışında bütün eşyaları eksikdir. İki kişinin ise önceki evliliklerinden eşyaları vardır.

Tablo 15- Bugün Eksik Eşyalar

EŞYALAR	SAYI	%
Eksik Eşya Yok	64	80
Eksik Eşya Var	16	20
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Bu gün eksik eşyası olmayanlar, %80 ile büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Eksik eşyası olduğunu söyleyenlerin hepsi beyaz eşyayı söylemiştir. 8 kişi, beyaz eşyalarının tamamının olmadığını, 4 kişi çamaşır makinesi, 2 kişi buzdolabı, 2 kişi'de elektrik süpürgelerinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 16- Düğünün Yapıldığı Yerlerin Dağılımı

YER	SAYI	%
EV	16	20
DÜĞÜN SALONU	62	77.5
SADE TÖREN	1	1.25
KAÇIRMA	1	1.25
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Düğünler, çoğunlukla (%77.5 ile) kasabada bulunan düğün salonunda yapılmaktadır. Düğünleri belediye anonsla bildirmektedir. Bütün köy kadınları, erkenden düğün salonuna gitmektedir. Erkekler ise, köyde herhangi bir kahvede toplanmakta, gelenler damadı tebrik etmektedir. Damatta gelenlere şeker ve çay ikram etmektedi.

Tablo 17- Düğünün Yapılma Şekilleri

YAPILMA ŞEKLİ	SAYI	%
DAVUL-ZURNA	62	77.5
ORKESTRA	5	6.25
MEVLİT	8	10
SADE TÖREN	3	3.75
TEYP-KASET	1	1.25
YAPILMADI	1	1.25
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Düğün salonunda yapılan düğünlerin tamamı davul-zurna ile yapılmıştır. Orkestra diyenler ise, şehirde düğün salonunda düğünlerini yapanlardır. Mevlit yapanlar ise, evde düğün yapmıştır. Sade bir törenle evlenenler, ikinci evliliklerini yapan kişilerdir. Düğünü yapılmayan bir kişi ise kız kaçırma sonucu evlenmiştir.

Tablo 18- Balayı Yapanların ve Yapmayanların Dağılımı

YANIT	SAYI	%
HAYIR	76	95
EVET	4	5
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Balayı yapmayanlar %95 ile tamamına yakın kısmını oluşturmaktadır. Balayı yapanlar ise %5 ile ekonomik durumu çok iyi olanlardır. Aynı zamanda gittikleri yerlerde ya tanıdıkları, yada akrabaları vardır. Bir kişi İstanbul, Ankara ve Bandırma'ya, bir kişi Antalya ve Alanya'ya, bir kişi ise Ankara ve Kıbrıs'a gittiklerini söylemişlerdir. Büyük çoğunluk evliliklerinin ilk günlerini çalışarak geçirdiklerini söylemiştir.

Tablo 19- Evlendikten Sonra Oturulan Yerler

OTURULAN YER	SAYI	%
KİRA	23	23
KENDİ EVİ	20	20
ANA-BABAYLA	53	53
YALNIZ ANNEYLE	4	4
TOPLAM	**100**	**100**

Kaynak: Ek 1

Evlendikten sonra büyük çoğunluk %53 ile anne-babalarıyla birlikte oturmuşlardır. Görüşme yapamadığımız kişilerin, arkadaş ve akrabalarından edindiğimiz bilgilerle onları da tablomuza dahil etmiş bulunuyoruz. Anne-babayla oturmuş olanların büyük bir kısmı zamanla ayrılmış. Kirada oturanlar özellikle kasaba dışında yaşayanlardır. Bir kaç kişide, o kasabada görevli memurlardır. Yalnız anneyle oturanlar ise babaları ölmüş ve anneleri evlenmemiş olanlardır.

Tablo 20- Aynı Adetleri Sürdürme Düşünceleri

DÜŞÜNCELER	SAYI	%
EVET	64	80
HAYIR	10	12.5
DİĞER	6	7.5
TOPLAM	**80**	**100**

Kaynak: Ek 1

Görüldüğü gibi, anket yaptığımız kişilerin büyük çoğunluğu aynı adetleri sürdürme düşüncesindedir. Hayır diyenlerin büyük kısmının çocukluk ve gençliği kasaba dışında geçmiştir. Diğer altı kişi ise evlenirken zorluk çektikleri adetlerinin kalkması veya değişmesi konusunda görüş bildirmişlerdir. Bu altı kişiden biri sağdıca çıkma, biri fazla giyim eşyası, ikisi görücü usulü ve iki kişide başlık parasını sürdürmek istemediklerini söylemiştir. Bu kişiler on veya onbeş yıl önce evlenen ve resmi nikahlarını sonradan yaptıranlardır.

SONUÇ

Evlilik kurumu tüm toplumların en temel kurumlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Evlenme biçimlerindeki değişiklikler toplumların medeniyet ve kültür yapılarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Evlilik, kadın ve erkeğin bir sözleşme sonucu birbirlerinden meşru istifadeleri olmaktadır. Eşler arasında birtakım hakların doğmasına yol açar. Meşru olması, toplum tarafından kabul görmesi ve yasalara uygun olmasıdır. Bu nedenle evlilik kurumu toplumun temel direğidir.

Evlilikte temel amaçlar, nüfusun çoğaltılması ve yenilenmesi; ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin; çocukları sosyalleştirme; milli kültürü taşıma olmaktadır.

Evlilikler çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Kapalı toplumlarda içten, açık toplumlarda dıştan evlilik yaygındır. Akraba evliliği, çoğunlukla kapalı toplumlara özgüdür. Akraba evlilikleri paralel kuzen ve çapraz kuzenler arasında yaygındır. Bazı yörelerde ise, baldızla ve kayın biraderle evlilik görülmektedir.

Bütün toplumlarda, tek eşle evlilik yaygındır. Bununla birlikte çok eşle evlilikler de sözkonusudur. Bunun nedeni, kişilerin toplumdaki statülerinin arttığı inancı ve tarımda çalışacak işgücünü artırmaktır.

Türkiye'de evlilikler çoğunlukla anne-babalar tarafından düzenlenir. Bu yüzden eş seçiminde ailelerin etkisi büyüktür. Evlilikler, adetlerin etkisi altında yapılmaktadır. Evlenme yaşı özellikle kırsal yörelerimizde düşük olmaktadır. Bununla birlikte, büyük şehirlere çalışmak için giden gençler, daha ilerki yaşlarda evlenmektedir. Ayrıca, akrabalar arası evlilikler de yaygındır.

Söz kesme, kız ve erkek aileleri arasında gerçekleştirilen bir olaydır. Çoğunlukla söz kesmede, yakın çevrenin ileri gelenleri de bulunur.

Başlık eskisi gibi yaygın değildir. Yine de bazı yörelerimizde görülmek-

tedir. Başlık geleneği, evliliklerin aileler arası değişim mekanizması olarak görülmesine yol açmıştır. Bunun yanısıra mehr, dini nikah esnasında erkeğin geline verdiği bir miktar mal veya para olmaktadır. Günümüzde hiçbir hukuki yaptırım gücü ve sosyal dayanağı olmayıp adet olarak uygulanmaktadır.

Nişan, bazen aileler arasında olduğu gibi, özellikle kasaba ve köylerde bütün köy halkının katılımıyla yapılmaktadır. Düğünden bir önceki gece kına gecesi yapılır. Resmi nikah belediyede kıyılır. Dini nikah, hem sözde hemde düğünün bitiminde yapılmaktadır. Dini nikahın birkaç kez kıyılması, eşler arasındaki sevgi ve bağlılığı artırdığı inancındandır.

Evlilik hazırlıkları nişanlılık süresine göre hızlanır veya yavaş yapılır. Kız ve erkek tarafları sözde almayı kararlaştırdıkları takı ve eşyaları bu süre içinde alırlar. Düğünler düğün hazırlığı ile başlar çeyiz dizme ile sürer, kına gecesinden sonra ertesi gün gelinin erkek evine gitmesiyle sona erer.

Altunkent kasabasında, Türkiye genelinde görmediğimiz beh töreni vardır. Diğer yörelerimizde, nişan veya düğünde takılar takılır, hediyeler verilir. Burada ise, beh denilen ayrı bir günde takılar takılır ve hediyeler verilir. Birde sağdıç töreni vardır ki diğer yörelerimizde buna da rastlamıyoruz.

Anket yaparken ileri sürdüğümüz varsayımların geçerli olduğunu gördük. Evlilik öncesi hazırlıklar ve uygulamalar adetlerin etkisi altında yapılmaktadır. Evlilikleri aileler düzenlemektedir. Eş seçiminde anne ve babanın tercihi ön plandadır. Sosyo-ekonomik değişmelere rağmen, halkımız adetlerini sürdürme çabası içindedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ATABEK, Erdal, Evlilik ve Genç İnsan, A.A.K.Yayınları, Ankara 1991.

BALAMAN, A. Rıza, Gelenekler, Töre ve Törenler, Betim Yayınları, İzmir 1983

BAYET, Albert, Bilim Ahlakı, çev. Vedat Günyol, Say Yayınları, İstanbul 1982. .

BİLGİSEVEN, A.Kurtkan, Genel Sosyoloji, Divan Yayınları, İstanbul 1982.

Sosyal İlimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989

BİLMEN, Ö.Nasuhi, Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu, Bilmen Yayınları, C.2,İstanbul, 1985.

ÇAKMAKLI, Kemal, Aileler İçin Sosyal Hizmet, A.A.K. Yayınları, İstanbul 1985.

Evlilik ve Genç İnsan Açıkoturum, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

ÇANTAY, H.Basri, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, İslam Aylık Mecmuası Yayını, İstanbul 1985.

D.P.T., Türk Aile Yapısı, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara 1989.

DİLÇİN, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, T.D.K. Yayınları Ankara 1983.

DOĞAN, Mehmet, Büyük Türçe Sözlük, Beyan Yayınları, İstanbul. 1987.

DURKHEIM, Emile, Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları, çev. Celal Bali Akal, B/F/S Yayınları, İstanbul 1985.

ERÖZ, Mehmet, İktisat Sosyolojisine Başlangıç, Filiz Kitabevi, İstanbul 1982.

FREYER, Hans, Sosyolojiye Giriş, çev. Nermin Abadan, Ankara 1957.

KIRIKÇI, Recep, Abderinin Eğitim Düşüncesi, Binbindirek Yayınları, İstanbul 1992.

KURUL, 21.Yüzyıl Eşiğinde Örf ve Adetlerimiz, T.K.H.V. Yayınları, İstanbul Tarihsiz.

ONAT, Hasan, Evlilik ve Genç İnsan, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

OZANKAYA, Özer, Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, T.D.K. Yayınları, Ankara 1975.

ÖRNEK, S. Veyis, Etnoloji Sözlüğü A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, Ankara 1971.

ÖZBAY, Haluk, Evlilik ve Genç İnsan Açıkoturumu, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

PAYZIN, Ziya, Türkiye'de Yerleşim Sorunları ve Bölgeler Arası Dengesizlikler, Ankara Tarihsiz.

SAN, S.Özcan, Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları, K.B. Yayınları, Ankara 1990.

TİMUR, Serim, Türkiye'de Aile Yapısı, H.Ü. Yayınları, Ankara 1972.

T. D. K., Tarama Sözlüğü, C.4, T.D.K. Yayınları, Ankara 1969.

ÜLKEN, H. Ziya, Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul 1969.

WELLS, Callvin, Antropolojik Açısından İnsan ve Dünyası, çev. Bozkurt Güvenç, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984.

ZİJDERVELD, Anton C., Soyut Toplum, Pınar Yayınları, İstanbul 1985.

MAKALELER

AYHAN, Rıza, "Ailenin Hukuki Raporu", Türkiye Aile Yıllığı, A.A.K. Yayınları, Ankara 1990.

BANGUOĞLU,Tahsin, "Tüklerde Aile", A.Y.1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, A.A.K. Yayınları, Ankara 1990.

BİLGEL, Nazan- OKAN, Necla - AYTEKİN, Hamdi - GÜLESEN, Özdemir "Gemlik Yukarı Hamidiye Mahallesi'nde Akraba Evlilikleri" Aile ve Toplum, C.1, S.1, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

ÇAĞATAY, Tahir, "Modern Aile ve Sosyal Problemleri", A.Y2., Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991 .

ÇELEBİ, Nilgün, "Genç ve Kültürel Bütünleşme", A. Y. 2 , Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara1991.

EKİN, Nusret, "Dünyada ve Türkiye'de Çalışan Kadınların Sorunları", Şükrü Baban'a Armağan, İ.Ü.İ.F. Yayınları, İstanbul 1984.

ERDENTUĞ, Aygen, "Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri", A.Y.1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

"Türkiye, İran ve Pakistan'da Geleneksel Köy Ailesinin Özellikleri", A.Y. 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

ERDENTUĞ, Nermin, "Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Gelenekleri ve Törenleri", A.Y.4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

ERDOĞAN, Nihat, "Endüstrileşme Sürecinde İşsizliğin Aile'ye Etkisi", A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

ERKAL, Mustafa, "Türk Ailesi ve Batı Avrupa'daki Bazı Değişmeler", A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K., Ankara 1991.

ERÖZ, Mehmet "Evlenme ve Düğün Töreni ile İlgili Türk Gelenekleri", A.Y.4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

ESİN, Arif, "Sosyolojik Anket ve Sosyometrik Kanallar ile Anket Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme", S.K., Prof. Dr. Eröz'e Armağan, İ.Ü.İ.F. Yayını, İstanbul 1988.

GÖKÇE, Birsen, "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", A.Y.4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

HORTAÇSU, Nuran, "Evlilik ve Boşanmanın Nedenlerine Verilen Önemi Etkileyen Faktörler Olarak Değerlendirme Yaklaşımı, Cinsiyet ve Medeni Durum ", Aile ve Toplum C.1, S.1, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

İLBARS, Zafer, "Ankara Gecekondu Ailelerine Genel Bir Bakış", A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

KOCACIK, Faruk "Sivas'ta Kentsel Aile", A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

MAUSS, Marsel-Paul Fouconnet, "Sosyoloji", çev. Ümid Meriç, Sosyoloji Dergisi, Sayı:21-22, İ.Ü.E.F. Yayınları, İstanbul 1968.

MERİÇ, Ümid, "İslam'da Aile ", A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

SERPER, Özer, "1945-1960 Devresinde Türkiye'de Evlenmeler",İ.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası, C.25, İ.Ü.İ.F. Yayınları, İstanbul 1966.

TEZCAN, Mahmut, "Köy Gençlerinin Evlenme İsteklerine İlişkin Davranış Kalıpları", A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

"Kırsal Topluluklarımızda Tercihli Evlilik Tiplerinin İşlevsel Çözümlenişi", A.Y.4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

TOLAN, Barlas, "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru", A.Y.2 Kültürel Değerlerve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

TOPCUOĞLU, Hamide, "Çeşitli Toplum ve Kültür Tipleri ve Boşanma Nedenleri", A.Y.4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

UNAT, N. Abadan, "Dış Göç Akımının Türk Kadınının Özgürleşme ve Sözde Özgürleşme Sürecine Etkisi", A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değeşme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1991.

VERGİN, Nur, "Toplumsal Değişme ve Türkiye'de Aile" A.Y.2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, A.A.K. Yayınları, Ankara 1990.

YÖRÜKOĞLU, Atalay, "Gençlik ve Yetişkinler", A.Y.3 Birey, Kişilik ve Toplum, A.A.K. Yayınları, Ankara 1990.

EKLER

EK 1: ANKET SORULARI

1- Cinsiyet a ( ) Erkek b ( ) Kadın

2- Doğum Yeri :

3- Doğum Tarihi:

4- Tahsil: a ( ) İlk

b ( ) Orta

c ( ) Lise

d ( ) Tahsilsiz

e ( ) Diğer...

5- Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisidir ?

a-( ) 1.000.000 TL'den az

b-( ) 1.000.000-2.000.000 TL arası

c-( ) 2.000.000-3.000.000 TL arası

d-( ) 3.000.000-4.000.000 TL arası

e-( ) 4.000.000 TL'den fazla

6-Eşinizle evlenmenize kim vesile oldu ?

a-( ) Kendim seçtim

b-( ) Ana-baba tercihi

c-( ) Tanıdıklar Tavsiyesi

e-( ) Diğer...

7-Evlilik hazırlıkları ne zaman başladı ?

a-( ) Çocukken

b-( ) Okul bittikten sonra

c-( ) Askerden sonra

d-( ) Söz - nişandan sonra

e-( ) Diğer...

8- Eşinizi nasıl bir çevreden seçtiniz ?

a-( ) Kendi köyümden

b-( ) Aynı şehirden

c-( ) Akrabalar arasından

d-( ) Arkadaşlar arasından

e-( ) Diğer...

9- Evlenirken ev eşyalarını nasıl aldınız ?

a-( ) Hepsini peşin biz aldık

b-( ) Taksitle biz aldık

c-( ) Diğer

10- Evlenirken aileniz size nasıl destek oldu ?

a-( ) Masrafların tamamının karşıladılar

b-( ) Masrafların bir kısmını karşıladılar

c-( ) Hiç bir masrafa karışmadılar

11- Evlenirken sizce eksik olan eşyalarınız nelerdir?

a-( ) Beyaz eşya

b-( ) Yatak odası, oturma odası tk.

c-( ) Hepsi eksik

d-( ) Eksik yok

e-( ) Diğer...

12- Bu gün eksik olan eşyalarınız sizce nelerdir?

a-( ) Eksik eşya yok

b-( ) Eksik eşya var

13- Düğün nerede yapıldı?

a-( ) Evde

b-( ) Düğün salonunda

c-( ) Diğer...

14- Düğün nasıl yapıldı ?

a-( ) Davul-zurna eşliğinde

b-( ) Orkestra eşliğinde

c-( ) Mevlit okutuldu

d-( ) Diğer

15- Balayı yaptınız mı?

a-( ) Evetse neresi?

b-( ) Hayır

16- Evlendikten sonra nerede oturdunuz?

a-( ) Kirada oturduk

b-( ) Kendi evimde oturduk

c-( ) Ana-babayla birlikte oturduk

d-( ) Diğer

17- Bu gün oğlunuzu kızınızı evlendirseniz aynı adetleri devam ettirir misiniz ?

a-( ) Evet

b-( ) Hayır

c-( ) Diğer...

EK 2: TABLOLAR

Tablo 1-Cinsiyet Dağılımı

Tablo 2-Doğum Yerlerine Göre Dağılım

Tablo 3-Yaş Grupları Dağılımı

Tablo 4-Tahsil Durumlarına Göre Dağılım

Tablo 5-Aylık Gelir Dağılımı

Tablo 6-Eş Seçiminde Tercih

Tablo 7-Tahsil Durumuna Göre Eş Seçimi

Tablo 8-Eşin Seçildiği Çevrelerin Dağılımı

Tablo 9-Eşin Seçildiği Çevre ve Tahsil İlişkisi

Tablo 10-Eş Seçimi ve Yaş Grupları İlişkisi

Tablo 11-Evlilik Hazırlıklarına Başlama Zamanı

Tablo 12-Ev Eşyalarının Alınması

Tablo 13-Masraflarda Aile Desteği

Tablo 14-Evlenirken Eksik Eşyalar

Tablo 15- Bugün Eksik Eşyalar

Tablo 16-Düğünün Yapıldığı Yerlerin Dağılımı

Tablo 17-Düğünün Yapılma Şekilleri

Tablo 18-Balayı Yapanların ve Yapmayanların Dağılımı

Tablo 19-Evlendikten Sonra Oturulan Yerler

Tablo 20-Aynı Âdetleri Sürdürme Düşünceleri

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ